תלמוד בבלי · ראשונים · רבינו חננאל · סדר מועד

רבינו חננאל על מסכת מועד קטן

רבנו חננאל [ר"ח]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

רבינו חננאל על מסכת מועד קטן

רבנו חננאל [ר"ח]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/רבינו-חננאל-על-מסכת-מועד-קטן/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611161422 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף ב. 4
דף ב: 4
דף ג. 5
דף ג: 7
דף ד. 8
דף ד: 9
דף ה. 10
דף ה: 11
דף ו. 12
דף ו: 12
דף ז. 13
דף ז: 14
דף ח. 15
דף ח: 15
דף ט. 16
דף ט: 17
דף י. 18
דף י: 19
דף יא. 20
דף יא: 21
דף יב. 22
דף יב: 22
דף יג. 24
דף יג: 25
דף יד. 26
דף יד: 27
דף טו. 28
דף טו: 29
דף טז. 29
דף טז: 31
דף יז. 31
דף יז: 33
דף יח. 34
דף יח: 36
דף יט. 37
דף יט: 37
דף כ. 38
דף כ: 39
דף כא. 40
דף כא: 41
דף כב. 42
דף כב: 42
דף כג. 43
דף כג: 44
דף כד. 45
דף כד: 46
דף כה. 47
דף כה: 49
דף כו. 49
דף כו: 51
דף כז. 53
דף כז: 54
דף כח. 55
דף כח: 57
דף כט. 59

דף ב.

משקין בית השלחין במועד ובשביעי' בין ממעין שיצא בתחלה ובין ממעין כו' ומקשינן השתא יש לומר ממעין שיצא בתחלה דחיישינן דלמא אתי לאינפולי ובני ליה אמרת משקין ממעין שכבר יצא וניתקן ועמד מיבעיא. ופרקינן איצטריך לאשמועינן דאפי' ממעין ישן דליכא חששא דלמא נפיל ובני ליה אין משקין אלא בית השלחין שהן נטועין וצמאין למים מלשון שלהי כדמתרגמי' והוא עיף ומשלהי. אבל בית הבעל שכבר גדל והשריש שרשים בקרקע כמו בעל באשתו כדכתיב והולידה והצמיחה. בין ממעין שיצא בתחלה ובין ממעין שלא יצא בתחלה אין משקין שדה בית הבעל.

ואמרינן מאן תנא דחייש לפסידא דבית השלחין כדי שלא יפסידו וייבשו והתיר להשקותם ואפי' הכי לא התיר אלא דבר שאין בו טורח. אבל להשקות ממי גשמים וכיוצא בהן שיש טורח בהן לא התיר.

אמר רב הונא ר' אליעזר בן יעקב היא דתנא ר' אליעזר בן יעקב אומר מושכין מים מאילן לאילן אבל לא ישקה את כל השדה ודחינן אימור דשמעת לר' אליעזר דלא שרי הרווחה מדקתני לא ישקה את כל השדה אבל שלא להטריח במקום שיש פסידא מי שמעת ליה.

ובא רב פפא ואוקמה לר' יהודה דתני אין משקין ממעין היוצא בתחלה אלא שדה בית השלחין שחרבה. ומקשינן אי חרבה למה לי השקאה אמר אביי מאי חרבה דקתני חרב מעיינה ויצא לה מעין אחר בתחלה וסבר ר' יהודה ל"ש מעין שיצא בתחלה ולא שנא מעין שלא יצא בתחלה אין משקין אלא בית השלחין. והא דקתני מעין שיצא בתחלה איידי דאמר ר' מאיר מעין שיצא בתחלה משקין ממנו אפי' שדה הבעל תנא איהו נמי מעין שיצא בתחלה.

דף ב:

אתמר המנכש פי' החופר בית הזרעים והממשיך מים לזרעי' בשבת משום מאי מתרינן ביה. רבה אמר משום חורש מה דרך החורש לרפויי ארעא הכא נמי מרפי ארעא נינהו. ורב יוסף אמר משום זורע.

מה דרך הזורע לאצמוחי פירא הכא נמי קא מצמחי פירא. ומקשי אביי לתרווייהו ואמאי לא מתרינן ביה משום חורש ומשום זורע דהא דמיא להא ודמיא נמי להא.

וכי תימא כל היכא דאיכא מלאכה מעין שתים לא מחייבינן אלא חדא. והאמר רב כהנא הזומר וצריך לעצים חייב שתים אחת משום זורע ואחת משום קוצר ולאפירקו לנפשייהו

איתיביה רב יוסף לרבה המנכש פי' חופר אצל הכלאים ולוקח העפר ומחפה בו את הכלאים כדי שיצמח והמחפה בכלאים לוקה.
ר' עקיבא אומר אף המקיים. בשלמא לרב יוסף דא' מנכש משום זורע חייב היינו דאסירא זריעה בכלאים. אלא לרבה דאמר משום חורש חרישה בכלאים מי אסירא. ופריק רבה מאי לוקה דקתני משום מקיים בכלאים וכולה ר' עקיבא היא.
ומה טעם קאמר והכי קתני המנכש והמחפה בכלאים לוקה. מ"ט משום מקיים שר' עקיבא אומר אף המקיים בכלאים לוקה. פי' מקיים בכלאים שמצא שדה זרועה כלאים ועבדה הוא וצמחה ונתקיים הכלאים בעבודתו שגורם לו הצמחה והפרחת פירי. מ"ט אמר קרא לא תזרע כרמך כלאים.
אין לי אלא זורע תבואה בכרם מקיים מנין תלמוד לומר לא כלאים. כלומר האי לא דכתב רחמנא דרוש אותו בזרוע דהוה ליה למכתב לא תזרע כרמך ולישתוק. ואנא ידענא דאין זריעה אלא בתבואה פי' וממילא שמעינן שאסר זריעת התבואה בכלאים. למה עוד אמר כלאים כדכתיב וזרעתם את השנה ההיא וגו' אבל באילנות נטיעה היא כדכתיב ונטעתם כל עץ מאכל. כלאים דכתב רחמנא למה לי לרבות המקיים בכלאים בלאו. ומקשינן לרבה ורב יוסף ממתניתין דתנן משקין בית השלחין במועד ובשביעית.
בשלמא מועד משום טירחא הוא דאסורה וכל מקום פסידא שרו רבנן. אלא בשביעית בין למ"ד משקה מים לזרעים חייב משום זורע. ובין למ"ד חייב משום חורש תרווייהו חרישה וזריעה בשביעית אסירי היכי שרו ופירק אביי בשביעית בזמן הזה. ורבי היא דתניא רבי אומר וזה דבר השמטה שמוט כתיב שמיטה וכתיב שמוט בב' שמיטות הכתוב מדבר אחת שמיטת קרקע ואחת שמיטת כספים. בזמן שאתה משמט קרקע כו' והאידנא דאין שמיטה בקרקע שא"י בידי עובדי כוכבים היא.
שביעית בזמן הזה דרבנן ובמקום פסידא שרו רבנן.
רבא אמר לא תימא מתני' רבי היא ולא רבנן.

דף ג.

אלא אפי' תימא רבנן הניכוש והחיפוי בכלאים תולדות נינהו ובשביעית אבות אסר רחמנא תולדות לא אסר רחמנא שמעינן לה מדכתיב שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור.
מכדי (זריעה) [זמירה] מכלל (זמירה) [זריעה] היא דכיון שזומר ועוזק צומח ובצירה בכלל קצירה ללמדך דאהני תולדות מיחייב בשביעית אתולדות אחרנייתא לא מיחייב.

איני והתניא שדך לא תזרע וכרמך לא וגו' אין לי שחייב בשביעית אלא זורע וזומר בלבד מנין למנכש ולעודר ולמכסח ת"ל שדך לא וגו' פי' הוה ליה למכתב לא תזרע ואנא ידענא דאין זריעה אלא בשדה. שדך דכתב רחמנא למה לי לרבות כל מלאכות שבשדה.
מנין שאין מזבלין ואין מפרקין ואין מאבקין ואין מעשנין ת"ל כרמך לא לרבות כל מלאכות שבכרם שאסורות. קתני מיהא דמנכש אסור בשביעית ופרקינן האי איסורא מדרבנן היא וקרא אסמכתא כו'.
יכול לא יקשקש תחת הזיתים ולא יעדר תחת הגפנים ולא ימלא נקעים מים ולא יעשה עוגיאיות לגפנים בין אילן לחברו ת"ל שדך לא תזרע.
זריעה וזמירה בכלל שבת שבתון יהיה (לכם) [לארץ] היו ולמה יצאת להקיש אליה לומר לך מה זריע' מיוחד' עבודת שדות וכרמים אף כל עבודת שדות וכרמים למעוטי קשקוש ועידור וביקוע ועישון דעבודת אילנות הן ולא עבודת שדות וזרעים. והלכך שרי קשקוש בשביעית פי' תרי קישקושי הוו חד לאברויי אילני כלומ' להברות האילן כגון גיזום שאמרו במס' ע"ז ואסור וחד לסתומי פילי לסתום הסדקין ושרי.
איתמר החורש בשביעית ר' יוחנן ור' אלעזר חד אמר לוקה. סבר לה כר' אלעא דא' מקום שאתה מוצא כלל בעשה כגון ובשנה השביעית שבת וגו' שבת לה' הרי כלל כל מלאכות שביעית. ועוד פרט בלא עשה שנאמר שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור. א"ר אלעא כי האי גוונא אין דנין אותו בכלל ופרט ונאמר אין בכלל אלא מה שבפרט. זריעה וזמירה וקצירה ובצירה אין מידי אחרינא לא אלא הריני דן בכלל ופרט וכלל שנאמר ואת ענבי נזירך לא תבצור שנת שבתון יהיה לארץ. ומרבה כל מלאכה ואפילו החורש בשביעית לוקה. וחד אמר החורש בשביעית אינו לוקה לא סבר לה דר' אלעא (דאמר) [אלא ס"ל] דנין אותו בכלל ובפרט. הני אין כלומר אלו בלבד המפורשין הם במלקות מידי אחרינא לא ודחינא לא דכ"ע אית להו דר' אלעא מ"ד לוקה שפיר.
ומ"ד אינו לוקה מכדי זמירה בכלל זריעה ובצירה כו':
ירושלמי בשביעית פ"ב (ה"ב) מיבלין מעבירין היבלת מפרקין בעלין מאבקין עושין להן אבק מעשנין מתנינן לה מזהמין מתליעין בשביעית מה בין זוהם לעושה בית המזוהם אינו אלא כמושיב שומר. עושה בית מציל עליה והיא גדילה מחמתו. מה בין מחפה באבנים ובתבן ובקש שהוא מותר למחפה בעפר שאסור המחפה בקש ובתבן ובאבנים אינו אלא כמושיב שומר. המחפה בעפר עושה לו טינא והיא גדילה מחמתו:

דף ג:

כי אתא רב דימי אמר יכול ילקה על התוספת ונסיב לה תלמודא לפטורא. מאי תוספת. ר' אלעזר אמר חרישה שהיא תוספת על הזריעה ועל הקצירה דאתיא מכלל ופרט א"כ כל הני פרטי למה לי והדין הוא תלמודא דנסיב לפטורא פרטיהן הזורע והזומר וקוצר ובוצר למה לי אלא ללמדך דאהני תולדות דזומר ובוצר הוא דמיחייב אתולדות אחרנייתא לא מיחייב.

ור' יוחנן אמר ימים שהוסיפו חכמים לפני ר"ה להיות חורשין באילן ערב שביעית עד העצרת אע"פ שנהנה האילן בחרישה זו בשנה השביעית ובשדה הלבן עד הפסח. וכך אמרו יכול ילקה על תוספת ר"ה וכר"ע דמרבה להו מבחריש ובקציר תשבות ואמר אין צ"ל חריש וקציר של שביעית שהרי כתיב שדך לא תזרע אלא חריש של ערב שביעית שנכנס בשביעית כו' ונסיב לה קרא לפטורא כדאמרן. ירושלמי בשביעית [פ"ק ה"א] באיסור ב' פרקים הללו התירו ובאו אחרי כן בשעה שאסרו והתירו למקרא סמכו בחריש (ובחריש) [ובקציר] איזהו חריש אסור בחריש שקצירו אסור.

ואיזהו חריש של ערב שביעית שיצא למוצאי שביעית וכשהתירו אחריהן למקרא סמכו (והא) כתיב הכא בשביעית שבת. וכתיב בשבת בראשית שבת מה ערב שבת בראשית אתה מותר לעשות עד שתשקע החמה אף ערב שבת שביעית אתה מותר לעשות עד שתשקע החמה. א"כ למה נאמר עד העצרת שעד כאן יפה לפרי. ומיכן ואילך מנבל פירותיו. ומקשינן היכי מבטל ר"ג תקנת הלל ושמאי והתנן אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו אא"כ גדול ממנו בחכמה ובמנין. ופרקינן תיקנו שמאי והלל תקנה זו והתנו שכל הרוצה לבטל יבוא ויבטל. ומקשינן וכי דבית הלל ושמאי הן והא הל"מ הן דא"ר יוחנן עשר נטיעות והן אלו ששנינו במס' [שביעית] פרק ראשון עשר נטיעות מפוזרות בתוך בית סאה חורשין כל בית סאה בשבילן עד ר"ה. פירוש מהכא שמעינן שהנטיעות הן שמותר לו לחרוש להן בששית עד ראש השנה. אבל האילנות שכבר עשו פירי וזיקנו אין חורשין להן בששית עד ר"ה ובתחלת פרק ראשון ממס' שביעית עד מתי חורשין שדה האילן ערב שביעית בש"א כל זמן שהוא יפה לפרי שהחרישה תועיל לפירות שבאילן שהן הפירות השנה הששית אבל אם נכנס הקיץ וגמרו הפירות ואין החרישה מועלת לאותן הפירות כלום נאסר בחרישה שהחרישה אותו העת אינה מועלת לשנה הששית כלום ונעשה כאילו הוא חורש בשביעית ושיערו ב"ה אותו העת עצרת וקרובים דברי אלו להיות כדברי אלו. ומנא תימרא דשני לן בין נטיעה לאילן כדתנן במס' שביעית פ"א עד אימתי נקראו נטיעות ר' אלעזר בן עזריה אומר עד שיחולו ר' יהושע אומר בת ז' שנים ר"ע

אומר נטיעה כשמה. אילן שנגמם פי' שנחתך והוציא חילופין מטפח ולמטה כנטיעה מטפח ולמעלה כאילן. דברי ר' שמעון (מכיון) [אלמא] דשני לן בין נטיעה לאילן. ש"מ מדהתיר לחרוש לנטיעות.

דף ד.

עד ר"ה מכלל שאין חורשין לאילן עד ר"ה. ומן ההלכה שמענו. ולא מדב"ש וב"ה וערבה וניסוך המים הל"מ הן. ופריק ר' יצחק כי אתאי הלכתא פי' כדתנן בשביעית בפ' שני אין נוטעין ואין מבריכין ואין מרכיבין ערב שביעית פחות משלשים יום קודם ר"ה ואתו ב"ש ובית הלל התקינו מפסח לשדה לבן ומעצרת לשדה האילן ושקלו וטרו כי אתאי הלכתא למישרא ילדה. פי' כגון עשר נטיעות המפוזרות בבית סאה שהל"מ לחרוש להן כל בית סאה עד ר"ה למישרי ילדה להתיר החרישה לנטיעה שהיא ילדה.
קראי למיסר זקינה פי' בחריש ובקציר שלמדנו ממנו איסור חרישה קודם ר"ה האיסור הזה לאילן שכבר עשה פרי וכבר זקן ואקשינן וכיון שהלכה להתיר החרישה לנטיעה הלא מתוך זאת אתה למד שהחרישה לאילן אסורה. (והשבנו שר' ישמעאל הוא שלמד איסור החרישה מן ההלכה דר' ישמעאל מוציא בחריש ובקציר לטעם אחר להתיר קצירת העומר בשבת ולפיכך הוא נצרך להלכה ללמד איסורי החרישה).
ואסיקנא לה ר' ישמעאל סבר הל"מ הוא פי' כי הוא מוציא בחריש ובקציר לטעם אחר להתיר קצירת העומר [בשבת] ור"ע פליג עליה ואמר לאו הל"מ נינהו אלא קרא פי' מן בחריש ובקציר נינהו. ור' יוחנן אמר ר"ג מדאורייי' שרא להו גמר שבת שבת בראשית בג"ש מה ערב שבת בראשית מותר לעשות מלאכה עד שתחשך כלומר לפניה ולאחריה מותר אף ערב שביעית מותר עד ר"ה פירוש לפניה ולאחריה מותר. ודחי רב ששת מ"ד הלכה אתאי גזרה שוה ועקרתה להלכתא כו' אלא אמר רב אשי ר"ג ובית דינו סברי לה כר' ישמעאל דאמר הלכתא גמירי לה וכי גמירי הלכתא בזמן שבהמ"ק קיים דומיא דניסוך המים.
אבל בזמן שאין בית המקדש קיים לא ולפיכך התיר. אבל אין משקין את השלחין לא ממי הגשמים ולא ממי הקילון ומקשינן בשלמא מי הקילון שהן כמו ביב מושך מים וצריך לדלות ולהשקות דאיכא טירחא לא.
אלא מי גשמים דפתיחה סגי ליה מאי טירחא איכא.
א"ר יוחנן גזירה כו'. רב אשי אמר גשמים גופייהו כשפוסק המטר אתי לידי מי קילון. כלומר צריך למלאות מהן בדלי במקום שנתקבצו ופליגא בהא דר' זעירא דאמר נהרות

המושכין מן האגם מותר להשקות מהן בחולו של מועד. ר' יוחנן אית ליה דר' זירא. ואסיקנא דהני נהרות המושכין מן האגמים מותר משום דאגמי בבל כמיא דלא פסקי דמו.
ת"ר הבריכות והפסיקות שנתמלאו מים בחולו של מועד דחיישינן שמא יפסקו ויבואו למלאות בדלי ואם היתה אמת המים עוברת עליהן מותר.
אמר רב אשי ואע"פ שאין רוב אותה שדה שותה מאותה אמת המים שרינן. מ"ט כיון דמשכה אותה אמת המים ואתיא לה לא חייש לפסידא מימר אמר אי לא שתי לחד יומא שתי לתרי יומא ותלת יומא:
תנו רבנן בריכה שנטפה מים. כלומר נתמצו ונתקבצו בתוכה התמצית שלחין אחדא. תנינן המים המתמצין משדה בית השלחין משקה בית השלחין אחר כ"ז שמטפטפת ולא פסק מעין ראשון.
ותניא ר"ש בן מנסיא אומר ב' ערוגות זו למעלה מזו לא ידלה מן התחתונה וישקה לעליונה ואפי' ערוגה אחת חציה נמוך וחציה גבוה לא ידלה מן הנמוך וישקה את הגבוה.
ת"ר מדלין מים כו'.

דף ד:

ואסיקנא מדלין מים לירקות כדי לאוכלן ואם בשביל לייפותן אסור. ולית האי מדלין מלשון שלופי כדתנן המדל בגפנים כו' [ואין עושין עוגיות] פי' עוגה והן בדידין שבעיקרי אילנות כדתנן במס' כלים פ' כ"ט יד הבדיד ד' והנ"מ בחדתא אבל בעתיקא למיעבד בנכי שרי:
(מתני') [פיסקא] ר' אלעזר בן עזריה אומר אין עושין את האמה בתחלה בין [במועד ובין] בשביעית.
ומקשינן בשלמא במועד משום טירחא אלא שביעית אמאי לא. ופרקינן כיון שחופר נראה כעושה מלאכה בשביעית בשדה.
וי"א מפני שמכשיר אגפיה לזריעה כלומר כיון שחופר נמצא כחורש באמצע ומכשיר הצדדין לזריעה כו'.
אמימר מתני לה מפני שנראה כעודר. וקשיא ליה ומי א"ר אלעזר הכי שכל החופר ומעמיק נראה כעודר. והא איהו דאמר שחופר עד ג' ולא גזר משום עודר דתנן במס' שביעית פ"ג עושה אדם זבלו אוצר ר"מ אוסר עד שיעמיק ג' טפחים או עד שיגביה ג' או

שיתן על הסלע ופרקינן ר' זירא ור' אבא בר ממל חד אמר כגון שהעמיק קודם לכן וחד אמר זבלו מוכיח עליו שאינו עודר:

פיסקא.

וחכ"א עושה אדם אמת המים בתחלה בשביעית ומתקנין את המתקלקלות במועד. מאי מקולקלות. א"ר אבהו שאם היתה עמוקה טפח חופרה ומעמידה עד ששה טפחים נמצא מוסיף ה' טפחים. ומיבעיא לן אמה שיש בה טפחיים מהן לחפור ה' האחרות ולהעמידה על ז' טפחים דחמשה נמי הוא דקא מוסיף ועלתה בתיקו:

ומתקנין קילקולי המים שברה"ר.

אביי שרא לבני בר הרמך לסחופי נהרא. ור' ירמיה שרא לבני סכותא למכרא נהרא סתום ולפותחו ור' אסי שרא לאקדוחי נהר ביצין אמר כיון דשתו מיניה רבים כרבים דמי ותנן עושין כל צורכי רבים:

דף ה.

פיסקא וחוטטין אותו חטיטה אין חפירה לא ותריצנא הכי חוטטין בורות שיחין ומערות יחיד בשיחיד צריך להן ואצ"ל של רבים וכי רבים צריכין להם אפי' חפירה נמי שרי ואין חופרין של יחיד דכי אין יחיד צריך להן אפי' חטיטה נמי אסור אמר רב אשי מתניתין נמי דיקא דקתני עושין כל צרכי רבים לאתויי מאי לאו לאתויי חפירה.

ודחינן לא לאתויי הא דתניא יוצאין לקווץ את הדרכי' ולתקן את הרחובות והאסטרטאות ולמוד המקואות וכל מקוה שאין בו מ' סאה מרגילין לתוכו מ' סאה.

ומניין שאם לא יצאו ותיקנו כל אלו כל דמים שנשפכו שם מעלה אני עליהם כאילו הם שפכום שנאמר ועשית מעקה לגגך וגו' וכתיב והיה עליך דמים.

ופריק הא בהדיא קתני לה. מתקנין את הדרכים כו' כל צרכי רבים לאתויי מאי לאתויי חפירה של רבים שהיא מותרת ש"מ. תניא בורות שיחין ומערות של יחיד כונסין לתוכן מים במועד אבל לא חוטטין אותן ולא שפין את סדקיהן ושל רבים חופרין אותן וסדין אותן בסיד.

ומציינין את הקברות רמז לציון מנא לן מדכתיב וראה עצם אדם ובנה אצלו ציון ועד דלא אתא יחזקאל מאן אמרה אלא גמרה גמירי לה ויחזקאל אסמכה אקרא.

רבי אבהו אמר מהכא וטמא טמא יקרא. טומאה קוראה לו ואומרת פרוש פרוש וש"מ נמי כל מי שאירע בו דבר כגון המצורע וכיוצא בו צריך להודיע לרבים ורבים מבקשין עליו רחמים שנא' וטמא טמא יקרא ורבנן אחריני נמי אמרי מהני קראי.

ולפני עור לא תתן מכשול.
וכתיב הרימו מכשול מדרך עמי והודעת להם את הדרך ילכו בה.
רב אשי אמר ושמרתם את משמרתי עשו משמרת למשמרתי.
רבינא אמר ושם דרך ראנו בישע אלהים.
וכל השם אורחותיו זוכה ויושב ורואה בישועתו של הקב"ה שנאמר ושם דרך ראנו בישע אלהים קרי ביה ושם דרך.

דף ה:

ר' ינאי הוה ליה ההוא תלמידא כל שתא הוה מקשי ובשבתא דריגלא לא הוה מקשי והוה קרי עליה ושם דרך ראנו בישע אלהים:
ת"ר אין מציינין על כזית מצומצמת מן [המת] דסופו מיחסר חסר. ותנן באהלות פרק שני אלו אם חסרו טהורין כזית מן המת כזית נצל כו' ולא על הבשר שסופו מתאכל והולך ולא על עצם כשעורה ולא על כל דבר שאינו מטמא באהל אבל מציינין על השדרה ועל הגלגולת ועל רוב בנינו של מת ועל מנינו.
ואין מציינין על הוודאות אלא על הספיקות. ואלו הן הספיקות סככות ופרעות פי' דתנן באהלות פ' ח' הזיזין והגודריות כו' עד והסככות והפרעות (אינן) [שהן] יכולין לקבל מעזיבה כו' ואלו הן הסככות אילן המיסך על הארץ והפרעות אבנים היוצאות מן הגדר ומציינין על בית הפרס בשדה שאבד בה קבר ואין מעמידין ציון במקום טומאה עצמה שלא להפסיד את הטהרות אלא מרחיקין מעט. ואין מרחיקין ציון ממקום הטומאה שלא להפסיד את א"י. ואין מציינין על השדה שנחרש בה קבר וכ"ש שנידש. תניא ג' בית הפרס הן.
שדה נחרש בה קבר ושנאבד בה קבר ושדה בוכים. פי' דתנן באהלות פרק י"ח ג' בית הפרס הן החורש את הקבר נוטעת כל נטע כו'. עד ומטמאין במגע ובמשא ואינן מטמאין באהל. שדה שנאבד בה קבר בתוכה כו' עד ומטמא במגע ובמשא ובאהל.
מאי שדה בוכים שדה שמפטירין בתוכה מתים. פי' דתנן באהלות פרק י"ח שדה בוכים לא ניטעת ולא ניזרעת ועפרה טהור כו' מ"ט יאוש בעלים נגעו בה ומקשינן שדה שנחרש בה קבר לא בעיא ציון והתניא מצא שדה מצויינת ואין ידוע מה טיבה.
יש בה אילנות בידוע שנחרש בה קבר. אין בה אילנות בידוע שאבד בה קבר.
ופריק רב פפא כי תניא ההיא בשדה שאבד בה קבר וציניה אם יש בה אילנות בידוע שאחרי שציינוה שנחרש אותו הקבר.
וניחוש דלמא אילנות גואי. פי' לא חרשו מקום הטומאה וטומאה מבראי קאי.

דף ו.

ואמרינן בשאילנות עומדין על הגבולין וניחוש דלמא טומאה גואי ואילנות על הגבולין בראי. ופרקינן במסובכין.
איבעית אימא כדאמר אין מרחיקין ציון ממקום הטומאה שלא להפסיד את א"י.
ר' יהודה אומר עד שיהא שם זקן או תלמיד שתיקן זה הציון לפי שאין הכל בקיאין בדבר.
ש"מ צורבא מדרבנן דאיתיה במתא כל מילי דמתא עליה רמיא.
אמר רב יהודה מצא אבן אחת מצויינת תחתיה טמא שתים אם יש סיד ביניהן טמא ואם לאו טהור ואם היה הסיד שפוך על ראשיהן ומרודה לכאן ולכאן אי איכא חרש ביניהן טמא דאמרי' מחמת חרש הוא דאיקפל ואם לאו סיד דביני ביני הוא וטהור.
א"ר אסי מצא ציון מצד אחד הוא הצד טמא וכל השדה טהורה וכן ג' הן טמאין וכל השדה טהורה ד' השדה כולה טמאה והציונין שהציון בהן טהורין.
דאמר מר אין מרחיקין ציון ממקום טומאה שלא להפסיד את א"י כו':
ויוצאין אף על הכלאים. ומקשינן איני דבחולו של מועד יוצאין על הכלאים והתנן בט"ו באדר יוצאין על הכלאים. ופרקינן בבכיר יוצאין בט"ו באדר. באפיל יוצאין בחולו של מועד וי"א כאן בזרעים וכאן בירקות וא"ר יוחנן לא שנו בחולו של מועד אלא שאין ניצן ניכר פי' ציץ שלהן ניכר. אבל אם הציץ שלהן ניכר שהוא כלאים יוצאין לאלתר ואין שוהין אותן עד חולו של מועד.
ומ"ש בחולו של מועד יוצאין על הכלאים א"ר יוחנן משום שכר פעולה עת שהפועלים בטלין ונשכרין בזול לעקור הזרעים ולהשליכן ובעינן למיתן להו אגרייהו מתרומת הלשכה. והני מילי במשנה שהתקינו להיות עוקרין הכלאים בלבד מתוך התבואה ומשליכין. אבל מה שהתקינו להיות מפקירין כל השדה כולה יוצאין אפי' בשאר הימים.
ועושין כל צרכי רבים. ירושלמי אלו הן צרכי רבים דנין דיני נפשות ודיני ממונות ודיני מכות ופדיון שבוים ודיני ערכין והחרמין וההקדשות וההשקאות ועריפת עגלה וטהרת מצורע ורציעת עבד עברי. וכן מפרקין מנעל מעל האמום אבל אין מחזירין. ומציינין על הקברות. והלא ציין באדר כגון שרבו המים ושטפום. ויוצאין אף על הכלאים והלא כבר יצאו מאדר תיפתר שהיתה השנה אפילה ולא היו הצמחים ניכרים באדר:

דף ו:

מתני' ר' אליעזר בן יעקב אומר מושכין המים כו' אמר רב הונא אם היתה השדה מטוננת פי' לחה כגון שרבו המים מקודם ועדיין ליחלוחיתה קיימת מותר. תניא כוותיה כשאמרו

אסור להשקות במועד לא אמרו אלא זרעים שלא שתו מלפני המועד אבל זרעים ששתו מלפני המועד מותר להשקותן.
ואם היתה שדה מטוננת מותר ואין משקין שדה גריד במועד פי' כדתנן בנזיקין בפ' איזהו נשך כל ימי גריד אחד כל ימי רביעה אחד. וחכמים מתירין בזה ובזה.
אמר רב כהנא ש"מ האי תרביצא פי' שדה זרועה עדיין שכבר השקוה מקודם מותר להשקותה גם במועד לזורעה אחר המועד. ומקשינן עלה גריד אמאי אסור משום דאי משקת ליה האידנא מקדים ליה ובכיר תרביצא נמי אי משקת ליה האידנא קדים ומציץ בכיר. ולא איפריק והא דתניא מרביצין בשביעית אבל לא במועד ר' אליעזר בן יעקב היא והא דתניא מרביצין בין במועד בין בשביעית רבנן היא.
תניא מרביצין שדה לבן בערב שביעית כדי שיצמחו ירקות בשביעית ולא עוד אלא שמרביצין שדה לבן בשביעית כדי שיצמחו ירקות במוצאי שביעית. אישות פי' בריה שאין לה עינים כדכתיב נפל אשת בל חזו שמש:
ירושלמי אישות זה חולדה:
ת"ר צדין את האישות ואת העכברים משדה אילן ומשדה הלבן. ומחריבין חורי נמלים. כיצד עושה מביא עפר תיחוח עם הנמלים מחור זה ונותן לתוך חור זה והן חונקין זה את זה. והוא דקיימי אילן החורין בתרי עברי נהרא וליכא התם לא גשר ולא גמלא ולא מיצרא ולא תיתורא שיכולין לחזור בחור שלהן וכמה יהא בין חור לחור פרסה.

דף ז.

ר' יהודה אומר צדין משדה האילן כדרכו ומשדה הלבן שלא כדרכו:
ת"ר כיצד כדרכו חופר גומא ותולה בה מצודה. כיצד שלא כדרכו נועץ שפוד ומכה בקורדום ומרדה בעפר תחתיה:
ומקרין הפירצה במועד. רב יוסף אמר בהוצא ודפנא במתניתא תנא צר בצרור כלומר עולה באבנים זו על גב זו ואינו טח בטיט.
אמר רב חסדא לא שנו שמקרין את הפירצה אלא כותל גינה [אבל כותל חצר] שנפל בונה כדרכו אמר רב אשי מתני' נמי דיקא דעל כותל גינה אמר' המשנה ומקרין את הפירצה במועד דקתני ובשביעית בונה כדרכו דהיכא אי נימא דחצר צריכא למימר דבונה בשביעית וכי בנין בשביעית מי אסיר אלא לאו דגינה (ובונה כדרכו מפני הסכנה שלא יפול על בני אדם) ואע"ג דמיחזי כמאן דעביד נטירותא לפירי.
תניא כותל הגוחה לרה"ר סותר ובונה כדרכו מפני הסכנה שלא יפול על בני אדם:

מתני' רמ"א רואין את הנגעים וכו' תניא ר' מאיר אומר רואין את הנגעים להקל כדי לטהרו אבל לא להחמיר שאם אתה נזקק לו להקל אתה נזקק לו להחמיר שנא' למהרו או לטמאו.
א"ר נראין דברי רבי מאיר במוסגר כי רואין להקל לטהר אבל לא להחמיר שאם יראה כי הוא טמא ישתוק ואוקמה רבה בהסגר שני.

דף ז:

ור' מאיר סבר בכהן תליא מילתא אי טהור א"ל טהור אי טמא שתיק דבמילתא דכהן תליא מילתא ועד שאמר טמא בחזקה קאי ואמר ר' נראין דברי ר' יוסי שאמר אין רואין כלל במוחלט והתניא איפכא נראין דברי ר' מאיר במוחלט ודברי ר' יוסי במוסגר ופרקינן תרי תנאי ואליבא דרבי. האי תנא דתני אמר רבי נראין דברי רבי מאיר במוחלט שרואין סבר דלמא אחזי ליה לטהרו וצוותא דעלמא עדיפא ליה מצוותא דאשתו והאי תנא דתני אמר ר' נראין דברי ר' יוסי במוחלט סבר אי חזי ליה טהרה מצריכו לספירת שבעה ואוסרו באשתו שהיה מותר בה כל ימי חלוטו וצוותא דאשתו עדיפא ליה מצוותא דעלמא לפיכך קתני נראין דברי ר' יוסי דאמר אין רואין במוחלט כו' ואמרינן למימרא דר' סבר מוחלט מותר באשתו. ואמר הין.
והתניא דרבי סבר המוחלט מותר באשתו דתניא וישב מחוץ לאהלו שבעת ימים שיהא כמנודה וכאבל שאסור בתשמיש המטה ואין אהלו אלא אשתו כדכתיב שובו לכם לאהליכם בז' ימי ספרו ולא בז' ימי חלוטו דברי רבי ורבי יוסי אומר דנתי לפני ר' לימדתנו רבינו יותם לא היה לעוזיהו אלא בימי חלוטו א"ל אף אני אומר כן כי בימי חלוטו מותר הוא ואינו אסור בתשמיש המטה אלא בימי ספרו ולא אמרינן ק"ו אלא בימי ספרו דגלי רחמנא ביה איסורא אסיר אבל חלוט דלא גלי ביה רחמנא איסורא שרי.
למימרא דבדיבורא דכהן תליא מילתא דכתיב וביום הראות בו בשר חי יטמא ומה ת"ל וביום לימא ובהראות בו יטמא וביום למה לי אלא יש יום שאתה רואה ויש יום שאי אתה רואה מכאן אמרו חתן שנולד בו נגע נותנין לו ז' ימי המשתה ולאיצטליתו ולכסותו וכן ברגל נותנין לו כל ימי הרגל דברי רבי ר' יוסי אומר אינו צריך הרי הוא אומר וצוה הכהן ופנו את הבית אם ממתינין לו לפנות את כליו שהוא דבר הרשות ק"ו שממתינין לו בימי חתונתו ובימי הרגל שמצוה לשמוח בהן. ור' יהודה מצוה בכהן לא גמרי' דחדוש הוא דהא עצים ואבנים בעלמא לא מיטמו והכא מיטמו בנגעים הלכך חדוש הוא ומחדושא לא גמרינן ופשוטה היא.

דף ח.

ועוד אמר ר"מ מלקט אדם עצמות אביו ואמו במועד:
אוקמא מפני ששמחת הרגל עליו ואינו מתאבל עליהן אבל בשאר הימים זולתי המועד המלקט עצמו' אביו ואמו מתאבל עליהן כל היום ולערב אינו מתאבל עליהן אמר רב חסדא ואפילו צרורין בסדינין:
ירושלמי תני המעביר ארון ממקום למקום אין בו משום ליקוט עצמות ר' יוסי אומר לעולם אין בהן משום ליקוט אלא אם (חסר בכ"י) כר אחא דאמר יש ליקוט עצמות בארון של עץ והורה לו שלא להטמאות כר' יוסי דאמר אין ליקוט עצמות בארון ואפי' של עץ תני ליקוט עצמות אין אומרים עליהן קינין ונהי. ואין אומרין עליהן ברכת אבלים ולא תנחומי אבלים ואלו הן ברכת אבלים שאומרים בבהכ"נ. ותנחומי אבלים שאומרים בשורה. תני' אבל אומרים עליהן דברי' רבנן דקיסרי אמרי (רבנן) קילוסין.
ולא יעורר על מתו. איזהו עירעור מזכירו בין המתים. הספד מספידו בפני עצמו.

דף ח:

תני אשה לא תעורר על לווייתה במועד שנאמר העתידין עורר לויתן:
קודם לרגל שלשים יום. דאמר רב מעשה באחד שקבץ מעות לרגל בא ספדן ועמד על פתח ביתו נטלן ונתנן לו ונמנע לעלות לרגל התקינו שלא יעורר כו':
[מתני'] אין חופרין כוכין וקברות במועד. פי' להקבר בהן לאחר הרגל תניא הן הן כוכין הן הן קברות אלא שהכוכין בחפירה והקברו' בבנין. ומחנכין את הכוכין. כיצד מחנכין אותן. אמר רב יהודה אם היה ארוך מקצרו במתניתא תנא מאריך ומרחיב בו. ועושין נברכת במועד.
מאי נ נברכת. גוהא בר גוהא פי' ירושלמי נברכת זה בקיע.
ועושין ארון עם המת בחצר. פי' שאם יעשו את הארון בחוץ יאמרו כל העם מותר לעשות במועד שאינן יודעין שמת לו מת. כדתניא עושין כל צרכי המת גוזזין שערו ומכבסין את כסותו ועושין לו ארון מנסרין את המנוסרין מעיו"ט. ר"ש בן גמליאל אף מביא עצים ומנסרן בצינעא לתוך ביתו:
ירושלמי ל"ש אלא באדם שאינו מפורסם כלומר אינו אדם חשוב אבל אם הוא אדם חשוב עושין לו ארון אפילו בשוק כד דמך ר' חנינא חברין דרבנן עבדו ליה ארון בשוק. והכל מודים שלא יקוץ ארזים ודכוותיה לא יחצוב לו אבנים ואם היו חצובות פלוגתא דר' יהודה ורבנן:

מתני' אין נושאין נשים במועד כו'.
מ"ט א"ר חנינא מפני שמערבין שמחת הרגל בשמחת אשתו רב אמר משום שנאמר ושמחת בחגך ולא באשתך.
עולא אמר מפני הטורח רבי יצחק נפחא אומר משום ביטול פריה ורביה שאם אתה מתירו להכניסה במועד אף מעבירה הוא בכל השנה כולה שלא יבטל ממלאכתו ומכניסה ברגל ונמצא מבטל כל אותה שנה.
ומותבינן כל אלו שאמרו כגון בתולות אלמנות כו' אסורות לישא במועד ומותרין בערב הרגל קשיא לכולהו.

דף ט.

ופרקינן מאן דאמר משום שמחה חד יומא הוה והוא יום הכנסת הכלה בערב יום טוב.
וכן נמי מי שאמר משום טרחא כר' אבא דאמר עלת כלתא נפקת טרחותא מאן דאמר משום פריה ורביה לחד יומא לא משהי נפשיה.
ומנ"ל דאין מערבין שמחה בשמחה דכתיב ויעש שלמה את החג וכל ישראל עמו קהל גדול מלבוא חמת עד נחל מצרים לפני ה' אלהינו שבעת ימים ושבעת ימים ארבעה עשר יום ואסיקנא מדמייתר קרא מכדי כתיב ארבעה עשר יום שבעת ימים ושבעת ימים למה לי אלא ש"מ שמחת חינוך לבד ושמחת החג לבד.
אמר רבי פרנך א"ר יוחנן אותה שנה לא צמו ביוה"כ דכתיב שמחה ואי שמחה בלא אכילה מאי דרוש ק"ו ומה משכן שאין קדושתו קדושת עולם דהא יש אחריו קדושה וקרבן הנשיאים קרבן יחיד הוא ולא קרבן צבור ודחי שבת שהוא איסור סקילה. והקריבו בשבת כדכתיב ביום עשתי עשר יום. ביום ביום דכתב קרא למה לי אלא ללמד מה יום כולו רצוף אף שנים עשר כולן רצופין הקריבו בהן והשבת בכללן.
מקדש קדושתו קדושת עולם דאין אחריו היתר וקרבן צבור ויוה"כ דאיסור כרת הוא לא כ"ש דנידחי ליה והיו דואגין שמא נתחייבו כלייה דאמרי התם במשכן לא דחו שבת אלא בהקרבת קרבנות דצורך גבוה נינהו אבל יום הכפורים דאסור באכילה ושתיה שהוא צורך הדיוט.
יצאת ב"ק ואמרה להן כולכם מזומנים לחיי העולם הבא שלא נתכוונתם אלא למצוה.
ומניין שמחל להם שנא' וביום השמיני שלח את העם ויברכו את המלך וילכו לאהליהם שהלכו ומצאו נשיהן טהורות שמחים שנהנו מזיו השכינה וטובי לב שכל אחד ואחד נתעברה אשתו זכר על כל הטובה אשר עשה ה' לדוד עבדו שהודיע לכל שמחל לו עון

בת שבע ומיתת אוריה שלא נענה שלמה בנו בעת שדבקו שערים זה בזה ולא נפתחו שיכנס הארון אלא כשאמר ה' אלהים אל תשב פני משיחך זכרה לחסדי דוד עבדך מיד נודע לכל שמחל הקב"ה לדוד עבדו אותו עון ולישראל עמו שיצאת ב"ק ואמרה כולכם מזומנים לחיי העולם הבא.

ר' יונתן בן עבראי ור' יהודה בן גרים תנו נדרים בי רשב"י איפטור מיניה באורתא בצפרא נמי אתו וקא מיפטרי אמר להו ולאו כבר איפטריתו אמרו לו לימדתנו רבינו תלמיד הנפטר מרבו ולן וכו' שדר לגבייהו בריה ליברכיה אזל אשכחינהו דמפרשי פלס מעגל רגלך במצוה (שאי אפשר) [שאפשר] לעשותה ע"י אחרים אבל מצוה שאי אפשר לעשותה ע"י אחרים אורח חיים פן תפלס.

דף ט:

תוב כתיב יקרה היא מפנינים וכל חפציך לא ישוו בה הא חפצי שמים ישוו בה במצוה (שאפשר) [שאי אפשר] לעשותה ע"י אחרים. כל חפצים לא ישוו בה במצוה (שאי אפשר) [שאפשר] לעשות' ע"י אחרים אמר להו אבא שדרני לגביכו דתתברכון יתי אמרו ליה תהא רעוא דתזרע ולא תחצר פי' דתוליד בנים ולא תקברם תעייל ולא תיפוק תעייל כלתך לביתך ולא תוציאם תיפוק ולא תעייל תוציא בנות לבית בעליהן ולא ימותו בעליהן וישובו אליך ליחרב ביתך וליתוב אושפיזך. פי' יהיה ביתך חרבה והוא מקום קברך שאתה עתיד להקבר בו כי הוא מקום של אדם. כלומר תאריך ימים בעולם הזה הנקרא אושפיזא. וישאר מקום קברך חרב הנקרא ביתך שנאמר קרבם בתימו לעולם.

ליבלבל פתורך. כלומר יהיו לך בנים הרבה ויבלבלו שלחנך ולא תיחזי שתא חדתא דלא תימות אתתך ותיתב אחריתי א"ל ר' לבריה זיל לגביה ר"ש בן חלפתא דליברכך אזל לגביה א"ל תהא רעוא דלא תיבוש ולא תתבייש.

א"ל אבוה ברי ברכך ברכתא דברכינהו הקדוש ב"ה לישראל ותנא ביה שנא' ואכלתם אכול ושבוע וגו':

ועושה תכשיטיה במועד:

ת"ר אלו הן תכשיטי נשים גודלת כוחלת פוקסת נוטלת שערה וציפרניה ומעברת שרק על פניה איכא דאמרי מעברת סכין על פניה של מטה.

דביתהו דרב חסדא הוה מתקשטא באנפי כלותיה כו'.

ואפי' עומדת על פתח קברה דאמרי אינשי בת שיתין כבת שית לקל טבלא רהטא.

ר"י אומר לא תסוד כו'. תניא ר' יהודה אומר אשה לא תסוד במועד מפני שניול הוא לה אם היא תשאר בסיד. ומודה בסיד שיכולה לקפלו במועד שטופלתו במועד ואע"פ שמצירה עכשיו שמחה היא לאחר זמן.
ומי אית ליה לר' יהודה האי סברא והתנן במס' ע"ז ר' יהודה אומר נפרעין מהן מפני שהוא מיצר כו'.
ופירק רב נחמן בר יצחק הנח להלכות מועד דכולהו אע"פ שמצירות עכשיו שמחות לאחר זמן.
אמר רב יהודה אמר רב בנות ישראל שהגיעו לפירקן ולא הגיעו לשנים עניות טופלות אותן בסיד עשירות בסולת בנות מלכים בשמן המור והוא סטכת איכא דאמרי שמן זית שלא הביא שליש.
תניא אפיקינון שמן זית שלא הביא שליש סכין אותו שמשיר את השיער ומעדן את הבשר:

דף י.

ההדיוט תופר כדרכו בתלמו"ד א"י מפור"ש לפיכ"ך כתבנ"ו והנחנ"ו ז"ה. דבי ר' ינאי אמרי כדרכו ממלא את המחט. מכליב אחת אחת ר' יוחנן א' כדרכו (אפי') אחת אחת. מכליב. מפסיע. כלומר מדלג. מתני' מסייע לר' יוחנן הרצענין מכלבין במועד אין תימר חדא חדא היינו אורחייהו כך היא אומנותן של מפסע. ר' יוסי ב"ר חנינא אומר המזווג את האמריות זהו אומן וכל מי שאינו מזווג אינו אומן א"ר סימון הדיוט תופר כיסין כיסין. מסרגין את המטות. ר' יוסי אומר ממתחין. ר' חייא בר אבא ור' אמי פליגי תרוייהו משום דחזקיה ור' יוחנן (אמרו) חד אמר מסרגין כגון אריגה שתי וערב ממתחין שתי בלא ערב. וחד אמר מסרגין שתי בלא ערב.
ממתחין שאם היה רפוי ממתחו. איני והתני ר' חלפתא בן שאול ושוין פי' ת"ק ור' יוסי שאין מפשילין חבלים לכתחלה.
ומתמה רב נחמן בר יצחק מי איכא מ"ד מסרגין שתי בלא ערב. והתנן ר"מ אומר המטה משיסרוג בה שלשה בתים מי אפשר לעשות בית בלא שתי וערב אלא כ"ע מסרגין שתי וערב כי פליגי בממתחין. ולא איפשיט לן בהדיא האי מיתוח מה הוא אי שתי בלא ערב. או אם היה רפוי ממתחו. אפשר למימליא במני. אפשר למלאות רפיון חבלי המטה בכסתות הרבה:
[מתני'] מעמידין תנור וכירים במועד ר"י אומר אין מכבשין את הריחים במועד בתחלה.

מאי מכבשין. רב יהודה אמר מנקר ריחיא פי' כיון שיעמדו הריחים מלטחון מנקרין בהן נקרין קטנים כמין חידודין כדי לטחון במהרה רב יחיאל אמר בת עינא. ומקשינן עליה דרב יחיאל ומפרק כגון דנקרה ובעי לארווחי בי טפי רב הונא שמע להההוא גברא דהוה מנקר ריחיא בחולו של מועד אמר מאן האי דמחיל י"ט ליתחיל גופיה.
ורב הונא סבר לה כי"א דאמרו אין מכבשין כל עיקר.
דרש רב חמא נוקרין ריחים בחולו של מועד משום רבינו אמרו אפי' סוס שרוכב עליו וחמור שרוכב עליו מותר ליטול צפרניו.

דף י:

אבל חמור הטוחן בריחים לא ר' יהודה שרא ליטול צפרנים של חמור הטוחן בריחים ולאוקמי ריחיא ולמבני ריחיא ולמיבני אמת הריחים ולמיבני אוריא פי' אוריות סוסים רבא שרא לסרוקי סוסיא ולמיבני אקרפיטיא ואיצטבא.
רבא שרא למשקל דמא תניא נמי הכי מקיזין דם לבהמה. ואין מונעין רפואה לבהמה בחולו של מועד.
רבא שרא לכסכוסי קירמי. ופירשו הגאונים תרטיב ר' אמתענה ותליינא אמר רב חסדא קיטורא בידא אסור מעשה אומן הוא במס' יו"ט פ"ב (דף כג) אמר רבא מאן דתקיל תיקלא פי' אזלח וגה אל ארץ וגעל הא מועתר אל אי שקיל ויהיב מוליא במוליא ונצא בנצא והעפר הרך נותן ברך והקשה בקשה אדעתא דבי דרי עביד ושרי פי' מוליא בנצא הרך בקשה אדעתא דארעא ואסיר.
וכן מאן דזכי זכיא. פי' מסקל ומנקה הקרקע שקיל רברבי פי' העצים הגדולים נוטל ומניח הקיסמין קטנים אדעתא דציבי ושרי שקיל רברבי וזוטרי אדעתא דארעא עביד ואסיר.
וכן מאן דפתח מיא בארעיה דעיילי מהאי גיסא ודנפקי מהאי גיסא אדעתא למיצד כווריו הוא ושרי מחד גיסא אסיר.
וכן מאן דפשח דיקלא מחד גיסא אדעתא דחיותא שרי מהאי גיסא ומהאי גיסא אדעתא דדיקלא ואסיר והני תוחלני שרי למגזרינהו מייצינהו אסור. בחגיגה בפרק אין דורשין אומר שם משל אי משכחת תוחלא אכול כו' והם התמרים הרכים הנקראים בטיית שודאך רטב והדקל אשר בו אלו התמרים עליו דיבר בכאן והתיר לחותכם מן הדקל ולא התיר לדורכן בנרתק שלהן לעשותן כמו אלו הנקראים בטיית אל לוג. ורב פפא התיר את זאת מפני שמתליעין.

רב פפא אמר כיון דמתלען כפרקמטיא האבד דמי ושרי.
ואמר רבא פרקמטיא כל שהוא אסור. א"ר אסי בר אבין ובדבר האבד מותר. רבינא הוה ליה עיסקא דהוה מזדבנא בשיתא אלפי שהייה לבתר מועדא וזבניה בי"ב אלפי.
רבינא הוה מסיק זוזי בבני אקרא דשנואתא אתא לקמיה דרב אשי א"ל כיון דהאידנא משכחת להו וביומי אחריתי לא משכחת להו כפרקמטיא האבוד דמי ושרי.

דף יא.

רב שרא לר' חייא בר אשי למיגדל אהורי. פי' במס' גיטין בסוף פרק הניזקין (גיטין דף ס' ע"ב) ומפרשי רבנן אוזלי שבאו מעזלא תרגום ויביאו מטוה כד עזיל ומפרשי אוהורי אלפכוך. מ"ט מעשה הדיוט אבל איזלי אסיר מ"ט מעשה אומן הוא.
רב יהודה שרא לאביי תנוראה למגדל תנורא בחולי דמועדא. ולרבא בר עישבי שרא למגדל מחולתא בחולי דמועדא.
ועושין מעקה לגג ולמרפסת מעשה הדיוט אבל לא מעשה אומן.
היכי דמי מעשה הדיוט בהוצא ודפנא. במתניתא תנא צר בצרור ואינו טח בטיט ושפין את הסדקין ומעגילין אותן במעגילה ביד וברגל אבל לא במחלצים:
מתני' הציר והצינור והקורה והמנעול והמפתח שנשברו מתקנן במועד ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד. איני והא תנן בסוף מס' סוטה עד כל ימיו פטיש היה מכה בירושלים עד ימיו של יוחנן כהן גדול אין מיכן ואילך לא. ופריק רב הונא האי פטיש דאסיר מיכן ואילך בדנפחי. והא דתנן הצינור כו' בדנגרי הוא ושרי.
מתקיף ליה רב חסדא ונדחה ופריק בחציני אסיר ומתניתין דהכא במגלא ושרי קודם גזירה פירש קודם גזירת יוחנן כ"ג ורב אשי אמר מתני' דהתם ר' יהודא היא ומתני' דהכא ר' יוסי דאמר רב יצחק בר אבא מאן תנא דבעי שינוי במועד בדבר האבד דלא כר' יוסי דאי ר' יוסי הא אמר זולף וגומר וגף כדרכו.
אמר רבינא כמאן מדלינן האידנא כו'. וכבשין שיכול לאכול מהן במועד מכבשן. רבא שרא לבני בדיתא לבאי למיצד ולמימלח א"ל אביי והתנן כבשין שיכול לאכול מהן מכבשן. שיכול אין לא יכול לא.
א"ל הני נמי מתאכלי אגב איצצא כשיכבשום דחוקים כי הא דשמואל עבדו ליה ששים איצצי ואכל. פי' מיני תבשיל.
אמר רב אמר לי אדא ציידא כוורא סמוך למיסרחי מעלי. ותוב אמר דג טוויא באחווה פירוש המלח מן הים והדג מן הים נמצאו שניהן אביהן הים והן כמו אחים. וא"ל מלח הדג במלח שהוא אחיו וצלה אותו במלח. אסוקיה באבוה. פי' כשתעלהו מן האש

שוטפהו במים מלוחין שהן אביו אוכליה בבריה פירוש אכול אותו בבנו והוא ציר של דגים שהוא יוצא מן השמנונית של דג כי הוא חשוב לדג כבנו. וכשתאכלהו שתה אחריו המים כי באותה העת ובאותו מקום היו אומרים להם הרופאים כשתאכל דגים שתה אחריו המים ולא יין או יין ולא שכר.
כוורא תחלי וחלבא ליטעון גופא ולא ליטעון פוריא. פי' כשיאכל אותם עד שיתעכלו במעיו לא ישן כי השינה מיד מזיקתו:
הדרן עלך משקין בית השלחין..

דף יא:

מי שהפך את זיתיו לטחנן ואירעו אבל או אונס או שהטעוהו הפועלים ונכנס המועד טוען קורה ראשונה ומניחם לאחר המועד דברי ר"י ר' יוסי אומר זולף וגומר כדרכו ומקשינן מתניתין באבל ולא פירש אם מותר לעשות מלאכתו במקום פסידא אם לא. וקפץ ומורה לנו בחולו של מועד שמותר במקום פסידא.
ופירק רב שישא בריה דרב אידי זאת אומרת דברים המותרין בחוש"מ אסורין לעשותן בימי אבלו.
תניא כותיה אלו דברים שעושין לאבל בימי אבלו. פירוש התירו משום פסידא לעשות לו אחרים ולא הוא אבל ע"י אחרים התירו לו להפוך זיתיו ולגוף בדיו ולהעלות פשתנו מן המשרה וצמרו מן היורה ומרביצין שדהו משתגיע עונת המים שלו.
ר' יהודה אומר אף זורעין כו' ר' שמעון בן גמליאל אומר זיתיו הפוכין פשתנו במשרה צמרו ביורה ואין שם אומן אלא הוא הרי זה עושה בצנעא בתוך ביתו וכן היה אומר אם היה ספר או בלן לרבים והגיע הרגל ואין שם אלא הוא הרי זה יעשה.
האריסין והחכירין והקבלנין בשדותיו הרי אלו יעשו אבל החמרין והגמלין והספינה שלו לא יעשה בהן מלאכה בימי אבלו ואם היו מקודם מושכרין ביד אחרים עושין. שכיר יום שלו אפילו בעיר אחרת לא יעשה היתה מלאכת אחרים בידו בין בקיבולת בין שאינה בקיבולת לא יעשה היתה מלאכתו ביד אחרים בביתו לא יעשה בבית אחר יעשה.
מריון ומר בריה דרב אחא הוו שותפי אירע ביה במר בריה דרב אחא אבל. שדר ופסקיה לגמליה. אמר רב אשי והתניא אם היו מושכרין אצל אחרים שרו ודחינן הני מילי באיניש דעלמא אבל אדם חשוב אפי' מושכרין לא:

דף יב.

אמר שמואל מקבלי קיבולת. פי' אם קיבלו קיבולת בתוך התחום אסור. חוץ לתחום מותר. ואסיקנא הני מילי בשבתות ובי"ט דלא שכיחי אינשי דנפקי חוץ לתחום אבל בחולו של מועד דאיכא דנפקי חוץ לתחום אסור מר זוטרא בנו ליה נכרים בקיבולת אפדנא חוץ לתחום ולא עיילי רבנן בההוא אפדנא איכא דאמרי הוא נמי לא על בההוא אפדנא. ואע"ג דאמר שמואל כי האי גוונא שרי אדם חשוב שאני איכא דאמרי עבדיה סייע בהדייהו בתיבנא רב חמא שרא לאכוונרי דבי ריש גלותא למיעבד להון עבידתא בחולי דמועדא מ"ט דכיון דלא אגרא שקלי שרשויי הוא דמשרשי להו כגון דורון הוא ושרי:

ת"ר מקבלין קיבולת במועד לעשותה לאחר המועד ובלבד שלא ישקול ושלא ימדוד ושלא ימנה כדרך שהוא עושה בחול וכן אינו נותן בקיבולת לנכרי במועד. כללו של דבר כל דבר שמותר לו לעשותו אומר לנכרי ועושה וכל שאינו מותר לעשותו אינו אומר לנכרי ועושה:

ת"ר אין מרביעין בהמה בחולו של מועד. כיוצא בו אין מרביעין בבכור ולא בפסולי המוקדשין.

ר' יהודה אומר חמורה שתבעה מרביעין עליה בשביל שלא תצטנן ושאר כל הבהמות מכניסין אותן לבקרות:

דף יב:

ת"ר אין מדיירין בחולו של מועד פי' מכניסין הבהמות לדיר כדי שיטול זבלן לזבל השדות והאילנות ואם באו מאליהן מותר אבל אין מסייעין הרועים ואין מוסרין להם שומר לנער את צאנן ואם היה שכיר שנה שכיר חדש שכיר שבת מסייעין הרועין ומוסרין להם שומר לנער צאנן ר' אומר אם באו בשבת בטובה בלא כלום הנאה או ביום טוב במזונות בלבד כלומר שכירותכם היא סעודתכם במועד אפי' בשכר אמר רב יוסף הלכתא כרבי:

מתני' וכן מי שהיה יינו בבור ואירעו אבל או אונס או שהטעוהו פועלים ר' יוסי אומר זולף וגומר כדרכו.

ר' יהודה אומר עושה לו לימודים כו' פירוש לימודים מכסהו וצריכא דאי אשמועינן משחא משום דנפיש פסידיה משום הכי שרי ר' יוסי אבל חמרא כו' אמר ר' יצחק בר אבא מאן תנא שינוי במועד בדבר האבד דלא כר' יוסי דהא ר' יוסי שרי כדרכו בלא שינוי

אמר רב יוסף הלכתא כר' יוסי:
בעא מיניה מרב נחמן בר יצחק מהו למישעיה לחביתא דשיכרא בחולו של מועד אמר להו רב יוסף דהוא סיני כדגרסינן בסוף הוריות רבה עוקר הרים רב יוסף סיני הוא דאמר הלכה כר' יוסי דאמר זולף וגומר וגף כדרכו אמרו ליה אימור דאמר ר' יוסי גף כדרכו בחמרא דאי שבקת ליה מגולה מפסיד שיכרא מי אמר אמר להו שיכרא נמי אית ביה פסידא טובא דאמר אביי אמרה לי אם חביתא דאית בה שית סאוי תמרי או כיוצא בהן ושייעא כח אותו השכר חזק כמו חבית שיש בה שמונת סאין ולא שיעא כלומר אם תשאר מגולה יש בשכר הפסד:
אמר רב הלכות מועד כהלכות כותים למאי הלכתא לומר שעקרות הן ואין למידות זו מזו. דאמר שמואל זופתין כוזתא ואין זופתין חבית והלא זו וזו זיפות הוא אלא אין למידין זו מזו זיפות הכוזתא אם תשאר בלא זיפות. פי' חייש לטירחא ומר חייש לפסידא מפורש בירושלמי. שמואל אמר זפתין גרבא ולא זפתין כוזתא דזיפתא גלידא.
רב הונא חצדו ליה בחולא דמועדא איתיביה רבה בר רב הונא והתניא דבר האבד מותר לעשותו במועד ושאינו אבד אסור לעשותו בד"א בתלוש אבל במחובר אפילו כולו אבד אסור ואם אין לו מה יאכל קוצר ומעמר ודש כו'. ובלבד שלא ידוש בפרות. אמר ליה רב הונא הא מתניתא יחידאה היא דהא רשב"ג תני לה משום ר' יוסי ולא סמכינן עליה אי הכי דר' יוסי היא ידוש בפרות דהא ר' יוסי לא בעי שינוי ופרקינן כיון דכל יומא איכא דדיש בלא פרות לאו שינוי:
תנו רבנן טוחנין קמח במועד לצורך המועד שלא לצורך המועד אסור ואם טחן לצורך המועד והותיר מותר כיוצא בו קוצצין קוצין במועד לצורך המועד ושלא לצורך המועד אסור וכו' וכן מטילין שכר לצורך המועד כו' ובלבד שלא יערים. איני והתניא אע"פ שיש לו שכר ישן מערים ושותה מן החדש. ופרקינן תנאי היא דתניא אין מערימין בכך משום ר' יוסי בר' יהודה אמרו מערימין ואע"ג דלמיחצד למי שאין לו מה יאכל שרי איקפד שמואל עליה דרב ואמר אפילו הכי אדם חשוב שאני.
ר' יהודה נשיאה נפק בחומרתא דמדושא ואשתי מיא דאחים קפילא ארמאה. ואיקפד ר' אמי עליה. ואמר רב יוסף תרווייהו שרו להו רבנן חומרתא דמדושא דתניא השירים והצמידים והטבעות הרי הן ככל הכלים הניטלין בחצר ואי מיא דאחים קפילא נכרי האמר שמואל בר רב יצחק כל הנאכל כמות שהוא חי אין בו משום בשולי נכרים ואמרינן אפילו הכי אדם חשוב שאני לא הוה ליה למיעבד הכי.

אמר רב חננאל אמר רב קוצץ אדם דקל במועד אע"פ שאין צריך לו אלא לנסורת שלו לייט עלה אביי אזל רב אשי למקצץ ההיא אבא ואישתמיט נרגא ובעא למיפסקיה לשקיה ושבקיה והדר רב יהודא שרא למיעקר כיתנא ולמיקטל כשותא ולמיעקר שומשמי אמר אביי בשלמא כיתנא חזי לחפיפה כשותא נמי חזו לשיכרא אלא שומשמי למאי חזו ואמרינן לנזיי דאית בהו.

רבי ינאי קטף פרדיסאה בחולי דמועדא משום דמטא [זמניה] וחשש לפסידא לשנה אחרת שהו כ"ע לפרדיסייהו וקטפוה בחולי דמועדא אפקר ר' ינאי לפרדיסיה ההיא שתא:

ירושלמי אמר ילפין מקלקלתא ולא ילפי מתקנייא. ר' יעקב בר אחא בשם ר' אבין פרקמטיא אבידה שריא מטלטלתא במועדא. שיירתא שרי מיזבון מינה במועדא:

מתני' מכניס אדם פירותיו מפני הגנבים כו'.

תניא ובלבד שיכניס בצינעא לתוך ביתו ואי הוו כעין כשורי דרב יוסף דבלילא בעו גברי יתירי ובעי אבוקות של אש ואוושא מילתא טפי עדיף לעיולינהו ביממא.

דף יג.

שולה פשתנו מן המשרה שלא תאבד ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד וכולן שכוונו מלאכתן במועד יאבדו. בעי ר' ירמיה הרי הצורם אוזן בבכור קנסו בנו אחריו משום דההוא איסורא דאוריי' הוא וכן המוכר עבדו לעכו"ם משים דכל יומא מפקע ליה ממצות מכוין מלאכתו במועד קנסו בנו אחריו או לא. ופשטנא א"ר יוסי ב"ר חנינא נקטינן הטיבה ומת זורעה בנו אחריו אלמא לדידיה קנסו.

לבריה לא קנסו רבנן:

פיסקא [מתני'] אין לוקחין בתים ועבדים ואבנים אלא לצורך [המועד] או לצורך המוכר שאין לו מה יאכל בעי רבא שכר פעולה מאי פירוש שאין לו לפועל מה יאכל במועד כגון הסופר שאין לו אלא שכר שטר המקנה. וכן כיוצא בו הפועלים מהו שיתירו לו למכור ולקנות כדי שיקחו אלו שכרם. ופשטנא דאפילו לשכר פעולה שרי.

ומותיב רב ששת ג' אומניות עושין מלאכתן בערבי פסחים עד חצות החייטין כו'.

ואי ס"ד דכל מי שאין לו מה יאכל שרינן לשכר פעולה כל אומניות לישתרי דהא מי שאין לו מה יאכל וצריך שכר פעולה שרי ורב פפא מתקיף הכי כל בנין לישתרי דהא כותל הגוחה לרה"ר סותרו ובונהו כדרכו מפני הסכנה. ורבינא מתקיף כל לבלר לישתרי דהא כותבין גיטי נשים כו'.

ופריק רב אשי י"ד אדמועד קרמית מועד משום טירחא ולא טירחא הוא במקום פסידא שרו רבנן. י"ד משום י"ט הוא מידי דהוי צורך יו"ט שרי ליה רבנן דלא צורך י"ט לא שרו ליה רבנן:

ירושלמי א"ר יוסי א"ר אבין קרנא ואגרא קרן או ידע דמזבן ופחת מן קרנא יזבין ואי לא לא יזבון ר' חנינא חברין דרבנן אמר פרקמטיא ניגבת מנכסי יתומים קטנים הוין בעי למימר בשיש עדים יודעין הא אין עדים יודעין נעשית כפקדון כך אנו אומרים פקדון לא ניתנה לגבות מנכסי יתומין קטנים מה בינה למלוה מלוה להוצאה ניתנה. וזו לא ניתנה להוצאה. א"ר אבא בר ממל אילו היה מי שימנה עמי הייתי מתיר המלאכה. כלום אסרו המלאכה בחולו של מועד אלא שיהו אוכלין ושותין ויגיעם בתורה. והאידנא אוכלין ושותין ופוחזין. ריב"ל שאל לרשב"ל. מהו ליקח בתים מן העכו"ם בשבת א"ל תני בשבת מותר כיצד עושה מראה לו כיסין של דינרים והעכו"ם חותם ומעלה בערכאין וכן מצינו שנכבשה יריחו בשבת שנא' כה תעשה ששת ימים וכתיב וביום השביעי תסובו את העיר ז' פעמים וכתיב עד רדתה אפי' בשבת:

פיסקא [מתני'] אין מפנין מבית לבית אבל מפנה הוא בבית שבחצירו:

ירושלמי אין מפנין לא מדירה נאה לדירה נאה ולא מדירה נאה לדירה כעורה ובתוך שלו אפילו מדירה נאה של חבירו לדירה כעורה שלו מפנין מפני ששמחה היא לו להיות דר בתוך שלו אין מפנין מת ולא עצמות מקבר לקבר ממכובד למכובד ולא מבזוי לבזוי. ואצ"ל ממכובד לבזוי ובתוך שלו אפילו ממכובד לבזוי ערב לאדם בשעה שהוא נינח אצל אבותיו:

(פיסקא) [מתני'] אין מביאין כלים מבית האומן אם חשש להן מפנן לחצר אחרת ומקשינן והתנינן מוליכין ומביאין מבית האומן ופרקי' הא בי"ד מתני' דהכא בחולו של מועד.

דף יג:

[מתני'] מחפין את הקציעות בקש. ר' יהודה אומר אף מעבין. סוגיא דשמעתא מחפין בעצים של קש דקים בין בעצים של קש עבים. פירוש קלושי דקים. סומכי עבים מעבין עושין אותן כמין כרי כלומר כמו גדיש:

ירושלמי ר' יהודה אומר יאבד דבר מועט ואל יאבד דבר מרובה. ר' יוסי אומר אל יאבד דבר כל עיקר. כהנא אמר אית מילין דקשין הן (החמירו) מנגעים ואהלות:

מוכרי פירות כסות וכלים מוכרין בצינעא לצורך המועד. ר' יוסי אומר הן החמירו על עצמן אוקימנא הן החמירו על עצמן שלא יעשו כל עיקר דתניא מוכרי כסות וכלים

מוכרין בצינעא לצורך המועד ר' יוסי [אומר] תגרי טבריא הן החמירו על עצמן שלא יהו עושין כל עיקר. וכן צדי עכו החמירו על עצמן שלא יהו צדין כל עיקר. חילקא חטה אחת נחלקת לשתים טרגין חדא לתלת טיסני חדא לארבע כי אתא רב דימי אמר האי חילקא כתנא הוא איני והתניא חילקא טרגין וטיסני טמאים אי אמרת חטה דשושה לשתים שלש וארבע וכמו הסולת היינו דאיתמר דאיתכשר ומקבלי טומאה אלא כותנא אמאי טמאה והא לא הוכשרה. ופרקינן כגון דמגלפו ההיא כותנא. פי' כוסמת. דאי לאו דשדא בהו מיא לא הוה משלם כלומר מתקפלת הקליפה שלהן. ת"ש הנודר מן הדגן אסור אף בפול המצרי יבש ומותר בלח. ומותר באורז חלקא טרגיס וטיסני בשלמא למ"ד דשישי היינו דנפקי להו מתורת דגן אלא למ"ד כותנא דגן גמור הוא כדכתיב והחטה והכוסמת ועלתה בתיובתא לרב דימי. רב יהודה שרא להנהו כרופייתא למיזל ולמיזבני בשוקא כי אורחייהו אוקימנא בתבלי והא דתניא חנות הפתוחה לסטיו פותח ונועל כדרכו כו' אוקימנא בפירות:

ירושלמי צדי חיה ועופות ודגים צדין בחכה ובמכמורת ולא ממעטין בשמחת הרגל ר' אמי מקיל לון שממעטין בשמחת הרגל:

דף יד.

הדרן עלך פרק מי שהפך ואלו מגלחין במועד הבא ממדינת הים ומבית השביה והיוצא מבית האסורין כו'.

מ"ט כדתנן אנשי משמר ואנשי מעמד אסורין לספר ולכבס ואמרינן מה טעם שלא יכנסו למשמרתן מנוולין דכיון דיודעין דאסורין לכבס אף הן מספרין ומכבסין מקודם ונכנסין מתוקנין ומגוהצין.

הכא נמי כדי שלא יכנסו לרגל מנוולין.

בעי ר' ירמיה אבדה לו אבידה ערב הרגל כיון דטרוד הוא באבידתו אנוס הוא ומותר לספר ולכבס במועד או דלמא כיון דלא מוכחא מלתא כמו השביה ובית האסורים לא. ועלתה בתיקו.

פירוש יאמרו כל הסריקין אסורין כו' הא לגבי מצה בפסח איתמר דאסרו רבנן לעשות מצות סרוקות מפני שהאשה שוהה עליהן ומחמצתן ואמרו בייתוס עושה בדפוס שאין שם שהייה אלא בפעם אחת קובעה בדפוס ונמצאת המצה מצויירת.

ומתמהינן התם יאמרו כל הסריקין אסורין סריקי בייתוס מותרין מי יודע כי בדפוס נעשו הכא נמי יאמרו הכל אסורין לספר ולכבס וזה האיש מותר אבל מי שאין לו אלא חלוק אחד מותר לכבסו בחולו של מועד.

כי איזורו מוכיח עליו כלומר כשרואין אדם ערום חגור איזור ורוחץ חלוקו כל רואיו יודעין שאין לו אלא חלוק אחד:

הבא ממדינת הים. מתניתין דלא כר' יהודה דתניא ר' יהודה אומר הבא ממדינת הים לא יגלח מפני שיצא שלא ברשות אמר רבה לשוט פי' לשוט כמטייל וכמשתעשע כלומר שלא לצורך דברי הכל אסור למזונות כלומר יצא למדינת הים ודחוק לבקש מחיה דברי הכל מותר. כי פליגי ר"י וחכמים כשיצא להרויחא פירוש להתעשר כלומר לסחור ולהרויח.

ר"י מדמי ליה לשוט דהא בכאן מחייתו מצויה ואסיר ורבנן מדמו לה ליוצא בבקשת מזון ומותבינן עליה.

אמר ר' נראין דברי ר' יהודה שיצא שלא ברשות ונראין דברי חכמים שיצא ברשות ואי אמרינן לא פליגי אלא בהרויחא קשיא דר"י ואמר נראין דברי ר' יהודה בהרויחא מכלל דפליגי רבנן עליה ועוד נראין דברי חכמים אלא פליגי אפי' לשוט. והאמרת לשוט דברי הכל אסור.

ופרקינן הכי קאמר נראין דברי ר' יהודה לחכמים. ומודה להו כשיצא שלא ברשות ומאי ניהו למזונות שאף ר' יהודה לא חלק אלא בהרויחא וקי"ל כסתמא דמתני' דשרי אפי' מאן דנפיק להרויחא וכן אמר הגאון זצ"ל.

אמר שמואל קטן הנולד ברגל מגלחין אותו במועד אין לך בית אסורין גדול ממעי אמו. איני שאם נולד קודם המועד אסור לגלחו במועד.

דף יד:

והתנן כל אלו שאמרו מגלחין במועד מותר לגלח בימי אבלו הא אסור לגלח במועד אסור לגלח בימי אבלו ואי אמרת קטן הנולד קודם הרגל אסור לגלח במועד נמצאת אתה אומר אבלות נוהגת בקטן.

ותניא מקרעין לקטן מפני עגמת נפש.

ודחי רב אשי מי קתני האסורים לגלח במועד אסורים לגלח בימי אבלן מדוקיא הא אסורין בכאן אסורים בכאן שמעי' מיניה דילמא יש מהן אסור ויש מהן מותר וכי קתני הא אסורה קתני. איכא דאמרי קטן הנולד בין ברגל בין קודם לרגל מותר לגלחו במועד.

אין אבלות נוהגת ברגל דאי אבלות מעיקרא דהא חלה עליה אתי עשה דרבים ושמחת בחגך דהיא שמחה לישראל כולו ודחה עשה דיחיד וכ"ש אבלות דרגל דאכתי לא חיילא עליה דעשה דרבים דחה לה. מנורה מהו לנהוג נדויו ברגל.
פשיט רב יוסף. ת"ש דנין במועד דיני נפשות ודיני ממונות ודיני מכות. וכיון דדייניין ליה אי לא צאית דינא משמתינן ליה ואי ס"ד אין נוהג נידויו ברגל מאן דמשמת מקמי רגל אתי רגל דחי ליה השתא משמתינן ליה. ופריק אביי דילמא האי דנין דקתני עיונא בדינא בעלמא.
דאי לא תימא [הכי] דנין דיני נפשות דקתני דינא ממש הוא פסקינן לדיניה וקטלינן ליה במועד. הא מימנעי דייני משמחת י"ט.
דתניא ר"ע אומר מנין לסנהדרין שהרגו את הנפש שאין טועמין כו' ולא איפשיטא בהדיא וקי"ל דהלכתא כרבא ומסקנא דשמעתא כוותיה סלקא:
מצורע אסיקנא שנוהג צרעתו ברגל.
אבל אסור בתספורת שנא' ראשיכם אל תפרעו לבני אהרן מכלל דכ"ע אסור. כר"א דאמר וראשו יהיה פרוע אין פרוע אלא גידול שער דברי רבי אליעזר וכן מנודה וכן מצורע דתניא מנודין ומצורעין אסורין לספר ולכבס.

דף טו.

מנודה שמת ב"ד סוקלין את ארונו. ר' יהודה אומר לא שיעמידו עליו גל אבנים כגל עכן. אלא ב"ד שולחין ומניחין אבן על ארונו כו'.
אבל חייב בעטיפת הראש מדאמר ליה רחמנא ליחזקאל לא תעטה על שפם מכלל דכ"ע אסירי וכן מנודה דתנן והן מתעטפין ויושבין כמנודין ואבלין עד שירחמו עליהן מן השמים ודחי אביי ודלמא מנודה לשמים דחמיר חייב בעטיפת הראש אבל מנודה לבני אדם לא. ולקולא עבדינן. ולא מחייבינן למנודה בעטיפת הראש דהא איבעיא ולא איפשיטא. מצורע אסיקנא דחייב בעטיפת הראש.
אבל אסור בתפלין מדכתיב ביחזקאל פארך חבוש עליך מכלל דכ"ע אסירי מנודה מהו בתפלין תיקו.
מצורע מהו בתפלין ולא איפשיטא בהדיא אבל אסור בשאילת שלום מדכתיב ביחזקאל האנק דום אלא דבר מכלל דכ"ע אסירי. מנודה מאי ת"ש מנודה שונה ושונין לו נשכר ונשכרין לו מוחרם לא שונה ולא שונין לו [לא נשכר] ולא נשכרין לו אבל שונה לעצמו שלא יפסיד תלמודו ועושה לו חנות קטנה בפקתא דערבות שהיא ארץ ציה רחוקה מן

הישוב לזבוני מיא כדי פרנסתו וכן מצורע מותר בדברי תורה אבל אסור בתכבוסת ובסיכה שנאמר וישלח יואב תקועה ויקח משם אשה חכמה ויאמר אליה התאבלי נא ולבשי נא בגדי אבל ואל תסוכי שמן והיית כאשה זו ימים רבים מתאבלת על מת.
אבל אסור ברחיצה דרחיצה בכלל סיכה היא מנודה ומצורע ברחיצה לא איפשיטא בהדיא.
אבל חייב בקריעת בגדיו מדכתיב בבני אהרן ובגדיכם לא תפרומו מכלל דכולי עלמא חייבי וכן מצורע מנודה מאי תיקו אבל חייב בכפיית המטה.

דף טו:

מנודים ומצורעים מהו תיקו אבל אסור בעשיית מלאכה שנאמר והפכתי חגיכם לאבל מה חג אסור בעשיית מלאכה אף אבל אסור. מצורע תיקו אבל מנודה מותר במלאכה.
אבל אסור בנעילת הסנדל מדכתיב ביחזקאל ונעליך תשים ברגליך. מכלל דכ"ע אסירי.
כשאמרו אסור בנעילת הסנדל לא אמרו אלא בעיר אבל בדרך מותר. יצא לדרך נועל. נכנס לעיר חולץ. וכן המנודה. מצורע תיקו.
אבל אסור בתשמיש המטה שנאמר וינחם דוד את בת שבע אשתו ויבא אליה. מכלל דמעיקרא אסיר. מנודה מהו ת"ש כל השנים שהיו ישראל במדבר היו כמנודים והיו משמשין מטותיהן.
ודלמא שאני מנודה לשמים דקיל והא אמרת מנודה לשמים חמור הוא ספוקי מספקא ליה אזיל הכא מדחי ליה אזיל הכא מדחי ליה.
מצורע מהו בתשמיש המטה ולא איפשיטא בהדיא.
אבל אינו משלח קרבנותיו שנאמר שלמים בזמן שהוא שלם ולא בזמן שהוא אונן מנודה מהו ולא איפשיטא מצורע מהו ת"ש ר"ש אומר כתיב כאן בבאו יקריב עצמו בזמן שראוי לבא בקדש יקריב בזמן שאינו ראוי לביאה אינו ראוי להקרבה.

דף טז.

אמר רבא מנ"ל דמשדרינן שליחא מבי דינא ומזמנינן ליה לדינא לקמיה גברא רבה שנאמר ויאמר משה אל קרח אתה וכל עדתך היו לפני ה' ופלניא בעל דינך שנא' אתה והם ואהרן ומנ"ל דקבעינן להו זימנא שנאמר מחר.
ומנ"ל דקבעינן זימנא בתר זימנא שנאמר קראו שם פרעה מלך מצרים שאון העביר המועד. העביר המועד שקבעו לו מועד ולא נענש עד אחר כן.

מנ"ל דאי מתפקר בשליחא דבי דינא ואתי שליחא ומחוי ליתיה לישנא בישא שנאמר העיני האנשים ההם תנקר לא נעלה ומנ"ל דמשמתינן בהרמנא דגברא רבה שנאמר אורו מרוז אמר וגו' ומנ"ל דמחרמינן ליה נמי דכתיב אורו ארור ומנ"ל דמחרמינן על כל מאן דאכיל ושתי בהדיה וקאי בד' אמות דיליה שנאמר אורו ארור יושביה.
ומנ"ל דפרטינן חטאיה שנאמר כי לא באו לעזרת ה' פי' לעזרת עם ה'.
איכא דאמרי מרוז אדם גדול הוה ואיכא דאמרי כוכבא הוה והאי דכתיב יושביה כענין עייש על בניה תנחם. ומנ"ל דמאן דמתפקר אבי דינא מפקרינן נכסיה שנאמר וכל אשר לא יבא לשלשת הימים בעצת השרים והזקנים יחרם כל רכושו והוא יבדל מקהל הגולה.
ומנ"ל דנצינן ולטינן ומחינן ומתלשינן שיער ומשבעינן דכתיב ואריב עמם ואקללם ואכה מהם אנשים ואמרטם ואשביעם וגו' ומנ"ל דכפתינן ואסרינן ועבדינן הרדפה שנאמר הן למות הן לשרושי הן לענוש נכסין ולאסורין.
מאי לשרושי הרדפה. אמר רב יהודה משמיה דרב מנדין לאלתר דמתפקר ושונין לאחר שלשים ומחרימין לאחר ששים. אמרו משמיה דרב חסדא מתרינן ביה שני וחמישי ושני ואח"כ מנדין אותו. והני מילי לממונא אבל לאפקירותא מנדין לאלתר בלא התראה.
ההוא טבחא דאתפקר ברב טובי אימנו אבי ורבא ושמתי' אזל פייסיה לרב טובי אמר אבי היכי נעביד נישרי ליה לא חל שמתא עליה שלשים יום נשבקיה בשמתיה קא בעו רבנן לאפטורי.
א"ל רב אידי בר אבין הכי אמר שמואל טוט אסר וטוט שרי. כלומר תקיעת השופר היא השמתא הקול שמכריז בתקיעת שופר הוא האוסר הוא המתיר כלומר אינו צריך ימים לחול עליה שמתא א"ל ה"מ לממונא אבל לאפקירותא עד דחייל עליה שמתא שלשים יום. דייקינן מדקאמר אביי בעי רבנן לאפטורי קסבר תלתא דשמיתו לא אתו תלתא אחרינא ושרו מאי ת"ש מנודה לרב מנודה לתלמיד מנודה לתלמיד אינו מנודה לרב מנודה לעירו מנודה לעיר אחרת.
מנודה לעיר אחרת אינו מנודה לעירו. מנודה לנשיא מנודה לכל ישראל מנודה לכל ישראל אינו מנודה לנשיא. רשב"ג אומר אחד מן התלמידים שנידה ומת חלקו אינו מופר ש"מ תלת ש"מ מדקתני אחד מן התלמידים שנידה ומת וקתני נמי מנודה לתלמיד אינו מנודה לרב דייקינן מינה לרב אינו מנודה הא לכ"ע מנודה ש"מ תלמיד שנידה לכבודו נידויו נידוי ומדקתני ומת חלקו אינו מופר ש"מ דכל אחד מיפר חלקו. ש"מ נמי דלא אתו אחריני ושרו חלקו א' אמימר הלכתא דמשמתי מופר עד דאתו תלתא אחריני ושרו ליה.

ת"ר אין נדוי פחות משלשים יום ואין נזיפה פחות משבעה ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנאמר ויאמר ה' אל משה ואביה ירק ירק בפניה הלא תכלם שבעת ימים.
אמר רב חסדא נידוי שלנו כנזיפה שלהן ונזיפה דידהו שבעה איני והא בר קפרא בעידנא דאמר ליה ר' בר קפרא איני מכירך מעולם וכן כדאמר ליה ר' לר' חייא ראה מה קורא לך בחוץ ידעו דנקיט מילתא עלייהו נהגו נזיפתא בנפשייהו תלתין יומין. ואסיקנא נזיפותא דנשיא תלתין יומין.

דף טז:

סוגיא דשמעתא כך גזר ר' שלא ישנו לתלמידים בשוק שנאמר חמוקי ירכיך כמו חלאים ואין חלאים אלא רבנן כדגרסינן בנדרים (מט.) מאן חולים רבנן והן שמתעסקים בתורה שהיא מעשה ידי אמן ואמר רבי מה ירך זה בסתר אף דברי תורה בסתר והני מילי בשאר ימות השנה.
אבל ביומי דכלה לא שנאמר חכמות בחוץ תרונה ברחובות תתן קולה.
ונזיפה דידן כמה הוי חד יומא כמר עוקבא כד ידע דנקיט שמואל מלתא בדעתיה נהג נזיפותא בנפשיה חד יומא וכרב נחמן דאמר להההיא דשמעה מפומיה דצורבא מרבנן כמה חציפא הא [אתתא זילי] נהוג בנפשיך חד יומא.
מר זוטרא בר טוביה הוה פסיק סידריה קמיה דרב יהודה מטי להאי קרא ואלה דברי דוד האחרונים מכלל דאיכא ראשונים שאליה ולא הגיד ליה.
א"ל אטו מאן דלא ידע פירושא דהאי פסוקא לאו גברא רבה הוא ידע דנקיט מילתא בדעתיה נהג נזיפותא בנפשיה חד יומא. פשטוה דראשונים הן דברי השיר אשר שר דוד ביום הציל ה' אותו מכף כל אויביו ומיד שאול.
א"ל הקב"ה שירה אתה אומר על מפלתו של שאול כו'. כיון דידע דחטא חזר והודה כי שגג כדכתיב שגיון לדוד אשר שר לה' על דברי כוש בן ימיני ופי' כי כוש הוא שאול.
ולפיכך אמר אלה דברי דוד האחרונים נאם דוד בן ישי נאם הגבר הוקם על שהקים עולה של תשובה. רוח ה' דבר בי ומלתו על לשוני. אמר אלהי ישראל לי דבר צור ישראל אמר לי הוא המושל באדם וצדיק הוא המושל ביראת אלהים הוא מושל בדברו כי מבטל בתחינתו גזירות של הקב"ה הרעות מלבוא על עמו ישראל.

דף יז.

יושב בשבת תחכמוני כו' עדינו העצני כו' עד רק בדבר אוריה החתי כולן פשוטין הן.
עדינו שהיה מעדן עצמו להיות מיושב דעת בדברי תורה וכשיוצא למלחמה קשה כעץ.

אמר רב הונא ת"ח שנידה לכבודו נידויו נידוי דדייק מדתניא מנודה לתלמיד אינו מנודה לרב לבדו הא לכ"ע מנודה והני מילי לכבוד עצמו אבל במילי דשמיא אין חכמה ואין תבונה לנגד ה'. אמר רב יוסף צורבא מרבנן עביד דינא לנפשיה. במלתא דפסיקא ליה. כגון הקורא לחבירו עבד יהא בנידוי וכיוצא בו.

ההוא צורבא מרבנן דהוה סגי שומעניה שהיה שם שמים מתחלל על ידו. כגון הא דגרסינן בסוף יוה"כ מי שיש בידו חילול השם.

יצחק דבי ר' אמי אמר כל שחביריו מתביישין משמועתו היכי דמי דאמרי שרי ליה מריה לפלוני. אבל הא דאמר רב כגון אנא דשקילנא בישרא כו'. ודאמר ר' יוחנן כגון אנא דאי מסגינא ד' אמות בלא תורה ובלא תפילין על עצמן בלבד אמרו ולא על זולתם שהיו מחמירין הרבה על עצמם. הלא תראה שכל אחד כך אמר כגון אנא אבל כ"ע כדאמרן וכגון אלישע אחר שהיה מתעסק בספרי מינין ושותה במיני זמר דגרסינן זמר יוני לא פסק מביתו. אמרו עליו על אחר שהיה עומד מבית המדרש הרבה ספרי מינים היו נושרין לו מחיקו וגרסינן נמי השותה במיני זמר כו' וכל צורבא מרבנן דהכי עובדיה מתקריה סנו שומעניה. ואמר רב יהודה בההוא צורבא מרבנן דהוו סני שומעניה כדאמרן היכי נעביד ביה נשמתיה צריכי ליה רבנן לא נשמתיה קא מתחלל שם שמים. א"ל רבה בר בר חנה הכי אמר ר' יוחנן מ"ד כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא. אם דומה הרב למלאך ה' צבאות יבקשו תורה מפיהו ואם לאו אל יבקשו תורה מפיהו. שמתיה רב יהודה ולא שרייא לשמתיה לא הוא ולא ר' יהודה נשיאה ואמר רב יהודה בעידנא דשכיב בדיחנא דאפילו לגברא רבא כי האי לא חניפי ליה ולא אשכח חד דשרי ליה עד דטרקיה זיבורא אאמתיה ושכיב עיילוה למערתא דחסידי ולא קיבלוה עיילוה למערתא דדייני וקיבלוה. מאי סני שומעניה דעבד כר' אילעאי דתניא ר' אילעאי הזקן אומר אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו פירוש מבקש לשתות במיני זמר ולשמוח בשמחה המרגילה לידי עבירה כגון זה אמר ילך למקום שאין מכירין אותו וילבש שחורין ויכסה שחורין ויעשה מה שלבו חפץ כגון אכילה ושתייה במיני זמר וכיוצא בהן אבל דבר עבירה שיש בה דין אדם או דין שמים ואפילו חייבי לאוין או חייבי עשה וכ"ש למעלה שאיסורן איסור עולם ח"ו שהתיר ר' אילעאי ואפילו בסתר אלא דבר שפירשנו למעלה הוא שאמר לעשות. ואפילו דברים הללו לא התירן לו אלא אמר כמשיא עצה לעשות כך כדי להבריח את יצרו להשלים תאותו וכיון שיראה עצמו לבוש שחורין ועטוף שחורין משתבר יצרו ונמנע ואינו עושה וזה צורבא מרבנן עשה כר' אילעאי ולבש שחורין ונתעטף ואחר זה כולן חזר לשתות במיני זמר כגון שהיה עושה

[אלישע] ולפיכך שמתיה רב יהודה תנא דבי ר' ישמעאל ולפני עור לא תתן מכשול זה המכה בנו הגדול שכיון שהוא גדול חוזר גם הוא ומכה אביו זה ונמצא כי אביו גורם לו והכשילו:

ריש לקיש הוה מנטר פרדיסא אתא ההוא גברא אכיל תאיני רמא ביה קלא לא אשגח ביה אמר ליהוי ההוא גברא בשמתא. א"ל אדרבה ליהוי ההוא גברא בשמתא. אם ממון נתחייבתי לך נידוי מי נתחייבתי לך אתא שאיל לבי מדרשא [א"ל] שלו נידוי שלך אינו נידוי זיל לגבי נשיאה דלישרי לך.

דתנא נידוהו ואינו יודע מי נדהו ילך אצל נשיא ויפר לו. ירושלמי הדא אמרה המנדה למי שאינו צריך וחזר הוא ונידהו נידוי השני נידוי.

אמר רב הונא באושא התקינו אב בית דין שסרח אין מנדין אותו אלא אומר לו הכבד ושב בביתך חזר וסרח מנדין אותו מפני חילול השם ריש לקיש אמר תלמיד חכם שסרח אין מבזין אותו בפרהסיא שנאמר וכשלת היום וכשל גם נביא עמך לילה כסהו כלילה אמר רב תלמיד חכם מנדה לעצמו ומיפר לעצמו רב זוטרא חסידא כי הוה מתחייב ת"ח נידוי הוה משמית נפשיה ברישא והדר משמית ליה.

דף יז:

וכד הוה עייל לביתיה הוה שרי ליה ברישא והדר שרי לנפשיה.

אמר רב פפא תיתי לי דלא שמיתנא צורבא מרבנן מעולם כי הא דבני מערבא מימנו אנגידא דצורבא מרבנן ולא מימנו אשמותיה אלא מכסין אותו. מאי שמתא. רב אמר שם מיתה כלומר מיתה בה ושמואל אמר שם תהא כלומר שם תיתי כדכתיב ובאה אל בית הגנב וגו'. אמר אבוה דשמואל ומהניא כי טחיה בתנורא כלומר אינה יוצאה משם לעולם. ופליגא דר"ל דאמר כשם שנכנס ברמ"ח איברים כדכתיב והיית חרם. חר"ם בגימטריא רמ"ח הוי כך יוצאה ברמ"ח איברים שנאמר ברוגז רחם תזכור. רח"ם בגימטריא רמ"ח הוי. אמר רב יוסף שדי שמתא אגנובתא דכלבתא והיא דידה עבדה ההוא כלבא דהוה אכיל מסאני דרבנן ולא הוה ידעי מאן דעבד הא מלתא ושמתו ליה ואתלי נורא בגנובתיה ואכלתיה ההוא אלמא דהוה מצער ההוא צורבא מרבנן כו'. והאידנא נמי מאן דבעי הכי כרב יוסף רשאי. מאי שיפורא אמר רבא שנפרעין ממנו מאי תברי תברי בתי. תניא אמר ר' שמעון בן גמליאל כל מקום שנתנו חכמים עיניהם בו או מיתה או עוני:

ירושלמי ריב"ל זמין ליה לחד בר נש ג' זימני ולא אשגח ביה אמר אילולי דלא חרמית ב"נ מן יומא הוינא מחרים ליה. שעל כ"ד דברים מנדין על כבוד הרב וזה אחד מהן

שנא' וכל אשר לא יבא לשלשת הימים וכתיב ביה יבדל מקהל הגולה. א"ר יצחק אית סגי מינהון מבדרן במתני'. בתעניות (דף יט) שלח לו שמעון בן שטח צריך אתה נידוי שאילו לא נגזרה גזרה בשני אליהו כו'. בר"ה (דף כא) שלח לו ר"ג כל המעכב את הרבים מעשות מצוה צריך נידוי בפסחים (דף נג) אילמלי תודוס אתה גוזרני עליך נידוי. תנא את מי נידו את אלעזר בן חנוך שפקפק בטהרת ידים. הדא אמרה המפקפק אפי' בדבר מדברי סופרים צריך נידוי. בעדיות דכמה השקוה מהו דכמה. דכוותה. פי' גרים שכמותה השקוה. כלומר גינה שמעיה ואבטליון ונידוהו ומת בנדויו וסקלו את ארונו הדא אמרה המבזה זקן אפילו לאחר מיתה צריך נידוי א"ר יוסי נמנו וגמרו לכשיחזור מקרבין אותו. אמתא חזא לחד ספר מהי ינוקא יותר מן צרכיה אמרה יהא ההוא גברא מוחרם. שאלו לר' אחא ואמר צריך למיחש על גרמיה הדא אמרה העושה דבר שלא כשורה צריך נידוי. ר' יעקב בן אביי בשם רב ששת נמנו באושא שלא לנדות זקן [ואתייא כי הא דאמר שמואל בשם ר'] (בר) אבהו דאמר זקן שאירע בו דבר אין מורידין אותו מגדולתו אלא אומרים לו הכבד ושב בביתך. וזקן ששכח תלמודו מחמת אונסו נוהגין בו קדושת הארון ששימש הלוחות. ר' חייא בש"ר יוחנן זקן שנידה לעצמו אפי' כהלכה אין נידויו נידוי. בימי ר' ירמיה אתת עקא על טבראי שלח בעי מנרתא דכספא גבי ר' יעקב ב"ר אבון שלח ליה עדיין לא שב ר' ירמיה מרעתו ובקש לנדותו. וא"ל ר' חייא בר יצחק עטושיא שמעתי שאין מנדין זקן אא"כ עשה כירבעם בן נבט וחביריו שהעמידו עגלים. אמר ליה מי שאמר דכמה השקוה ונידוהו כירבעם בן נבט עשה. ונדון אילין לאילין. וחששו אילין לאילין. וצרכין למשתריא אילין מן אילין:

דף יח.

פיסקא דנזיר והמצורע מטומאתו לטהרתו. אוקימנא כדתניא כל אלו שאמרו מותרים לגלח במועד. בשלא היה להן פנאי. אבל היה להן פנאי לגלח ולא גילחו אסורין והנזיר והמצורע אע"פ שהיה להן פנאי לגלח ולא גילחו מותרין שלא ישהו קרבנותיהם. תנא האבל והכהן מותרין לגלח במועד. אוקימנא באבל שחל שביעי שלו להיות בשבת ערב הרגל. תנא ברא סבר לה כאבא שאול דאמר מקצת היום ככולו. ויום שביעי עולה לו לכאן ולכאן. וכיון דשבת הואי אנוס הוא לפיכך מגלח במועד. ותנא דידן סבר לה כרבנן כו'. כהן נמי כגון דשלים ליה משמרתו ברגל כו'. ופשוטה היא:

ת"ר תכפוהו אבליו זה אחר זה. פי' קודם שישלים ימי אבל זה מת לו מת אחר וכן עוד בתוך ימי אבל זה מת לו מת אחר הכביד שערו מיקל בתער ומכבס כסותו במים. ואמר

רב חסדא נוטל שערו בתער ולא במספריים. מכבס במים לבדם ולא בנתר ולא בחול.
זאת אומרת אבל אסור בתכבוסת:
ת"ר כשם שאסור לגלח במועד כך אסור ליטול צפרנים. ור' יוסי מתיר ליטול צפרנים במועד ובאבל. ואסיקנא כשמואל דאמר הלכתא כדברי המיקל באבל. דאמר שמואל הלכתא כר' יוסי במועד ובאבל ל"ש צפרנים דיד ל"ש צפרנים דרגל.
אמר רב ובנגוסטרא אסור. אמר רב שמן הוה קאימנא קמיה דר' יוחנן בבי מדרשא וחזיתיה דשקלינהו לטופריה בשיניה וזרקינהו.
ש"מ תלת. ש"מ מותר ליטול צפרנים במועד וש"מ מדשקלינהו בשיניה אין בהם משום מיאוס. וש"מ מדזרקינהו מותר לזורקן. והתניא ג' דברים נאמרו בצפרנים קוברן צדיק שורפן חסיד זורקן רשע.
מ"ט שמא תעבור אשה עוברה עליהן ותפיל.
ופרקינן אשה בי מדרשא לא שכיחא. וכי תימא זמנין דמכנשו ושדי להו לבראי כיון דאשתני אישתני.
אמר רב יהודה אמר רב זוג בא לפני רבי ובקשו ממנו מהו ליטול צפרנים והתיר להם. ושמואל אמר גם עשיית שפה בקשו ממנו והתיר להם. ואסיקנא עשיית שפה מזוית לזוית. כלומר אם צריכה כולה תקון שרי. אבל מקצתה לא. הנחה כל שהיא מעכבת. פי' אם עשה שפמו והניח מקצתו שאינו עשוי מותר ליטלו כי מעכבתו באכילתו. ובכיוצא בה אמר רב נחמן לדידי שפה כי הנחה מעכבת דמי לי. ואלו כולם שאמרו בתוך שלשים יום. אבל בשבעת ימי האבל אסור בכולן. שמואל נכנס לבקר פנחס אחיו בימי אבלו וראה צפרניו גדולים. אמר ליה אמאי [לא שקלית] להו. א"ל אילו בך היה מי הוית מזלזל כולי האי. הואי כשגגה שיוצא מלפני השליט. ואירע אבל לשמואל נכנס פנחס אחיו לבקרו שקלינהו לטופריה חבטינהו באפיה. א"ל לית לך ברית כרותה לשפתים שנאמר ואני והנער נלכה עד כה ונשתחוה ונשובה אליכם. ואסתייעא מלתא והדרי תרווייהו ואתו.
פרעה שהיה בימי משה הוא אמה וזקנו אמה ופרמשתקו אמה וזרת לקיים הכתוב ושפל אנשים יקים עליה:
מתני' ואלו מכבסין במועד הבא ממדינת הים כו'. א"ר אסי א"ר יוחנן מי שאין לו אלא חלוק אחד מותר לכבסו בחולו של מועד. איני והתנינן אלו מכבסין במועד הבא ממדינת הים כו' וחשיב להו כל מי שהתירו לו חכמים לכבס במועד. ולא תני מי שאין לו אלא חלוק אחד בהדייהו.
ופרקינן [מתני' אע"ג דאית לי' תרי ומטנפי] שרי לכבסינהו לכלהו.

משמיה דר' יוחנן אמרו כלי פשתן מותר לכבסן במועד.

דף יח:

והני מטפחות דתנינן במתני' דלאו כלי פשתן אלא צמר ושל שאר מינין זולתי.
אמר בר הדיא אנא חזיתי ים טבריא דמפקי לה משיכלי ומכבסי בהו מאני דכיתנא בחולי דמועדא.
א"ל אביי ומאן לימא לן דברצון חכמים עבוד דלמא שלא ברצון חכמים עביד:
ירושלמי תני מטפחות ספרים אין מכבסין אותן במי רגלים מפני הכבוד אלא מכבסין אותן בנתר ובורית:
מתני' אלו כותבין [במועד] קדושי נשים גיטין ושוברין דיתיקאות מתנות פרוזבולין איגרות שום איגרות מזון שטרי חליצה ומיאונין שטרי ברורין גזירות ב"ד איגרות רשות:
ירושל' (שטרי חוב) [ושוברין] אומי לוגיאוס.
ואיגרות של רשות. איגרות שאילת שלום. איגרות שום. שום היתומים. איגרות מזון מזונות אלמנה של (רשות כו') עד גזירות ב"ד. אלו גזרי דינין (ואיגרות של רשות זו שאילת שלום) קידושי נשים. אוקימנא שטרי פסיקתא. כמה אתה נותן לבנך. כמה אתה נותן לבתך כך וכך ועמדו וקדשו הן הן הדברים הנקנין באמירה:
ירושלמי איגרות של רשות זו שאילת שלום.
אמר שמואל מותר ליארס בחולו של מועד שמא יקדמנו אחר. איני והא איהו דאמר מ' יום קודם יצירת הולד בכל יום ב"ק יוצאת ומכרזת בת פלוני לפלוני כו'. ופרקינן שמא יקדמנו אחר בתפלה. תנא דבי מנשה מארסין במועד ואין כונסין ואין עושין סעודת אירוסין ולא מייבמין מפני ששמחה היא לו. אבל מחזיר גרושתו.
אמר רב מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים מה' אשה לאיש.
מן התורה שנאמר מה' יצא הדבר. מן הנביאים שנאמר ואביו [ואמו] לא ידעו כי מה' היה הדבר. מן הכתובים דכתיב בית והון נחלת אבות ומה' אשה משכלת.
ואמר רב אין אדם נחשד בדבר אלא אם כן עשאו או כולו או מקצתו או הרהר בלבו לעשותו או ראה אחרים שעשאוהו וייטב בעיניו. איני והכתיב ויחפאו בני ישראל דברים אשר לא כן על ה' אלהיהם.
ופרקינן התם להכעיס הוא דעבוד. והכתיב וישמע משה ויפול על פניו. ואמר ר' יוחנן שחשדוהו באשת איש.
וכתיב ויקנאו למשה במחנה מלמד שכל אחד ואחד קינא על אשתו. ופרקינן התם משום שנאה עשו כך. ת"ש דא"ר יוסי יהא חלקי עם מי שחושדין אותו בדבר ואין בו.

ואמר רב פפא לדידי חשדו לי ולא הוה בי ואסיקנא בקלא דלא פסיק ובאתרא דלית ליה אויבים.
אבל היכא דאית ליה אויבים מעיקרא לאו מלתא היא דאויבים הוא דאפקוה לקלא מתני' אין כותבין שטרי חוב במועד אם אינו מאמינו או שאין לו מה יאכל.
שאין לו הרי זה יכתוב.
אין כותבין סתו"מ. ואין מגיהין אות אחת ואפילו בספר העזרה כו'.

דף יט.

ת"ר כותבין תפילין ומזוזות לעצמן ולאחרים בטובה דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר מערים ומוכר וחוזר וכותב לעצמו ר' יוסי אומר כותב ומוכר כדרכו כדי פרנסתו.
אירי ליה רב לרב חננאל הלכה כותב ומוכר כדרכו כדי פרנסתו:
וטווה אדם על יריבו תכלת לציציתו אסיקנא אמר רב יהודה אמר שמואל וכן א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן טווה אדם בין באבן בין בפלך.
והלכה כותב ומוכר כדי פרנסתו:
מתני' הקובר את מתו ג' ימים קודם לרגל בטלה הימנו גזירת שבעה. קברו קודם לרגל שמונה ימים בטלה הימנו גזירת שלשים מפני שאמרו שבת עולה ואינה מפסקת.
רגלים מפסיקין ואינן עולין כו'.
אמר רב גזרת בטלו. ימים לא בטלו. פי' גזרת בטלו נדחו גזירת האבילות גבי הרגל שיש לו לגלח וזולתי זה מגזירת האבילות.
ואם לא גילח ערב הרגל אסור לו לגלח אחר הרגל.

דף יט:

כי ימים לא בטלו ומקשינן עליה והתניא הקובר את מתו קודם לרגל ג' ימים בטלה הימנו גזירת שבעה. ח' ימים קודם לרגל בטלה הימנו גזירת שלשים ומגלח ערב הרגל אסור לגלח אחר הרגל.
אבא שאול אומר אף מגלח אחר הרגל. שכשם שמצות שלשה מבטלת גזירת שבעה. כלומר כיון שקיים מצות אבלות דיי לו. כן מצות ז' מבטלת גזרת שלשים. ומקשינן כך מצות שבעה והאנן שמונה תנן.
ופרקינן אבא שאול סבר מקצת היום ככולו ויום השביעי עולה לו למנין שבעה. ושאר יום השביעי כולו עולה לו למנין שלשים. וכיון שקיים מצות שלשים במקצת היום דיי לו.

ומגלח ערב הרגל ואם לא גילח ערב הרגל מגלח לאחר הרגל. ואמרו הלכתא כאבא שאול. קשיא לרב דאמר ימים לא בטלו. ופריק רב כי קאמרינן הלכתא כאבא שאול בשבעה ואין צריך שמונה כרבנן דפליגי עליה.

ומודים חכמים לאבא שאול ביום ל' שמקצת היום ככולו ואסיקנא הלכתא כאבא שאול בין ביום שביעי בין ביום שלשים דמקצת היום ככולו. והני מילי בתשלום שבעה ובתשלום שלשים. אבל בזמן שהרגל מפסיק האבלות לא כרב הונא בריה דרב יהושע דאמר הכל מודים שאם חל שלישי שלו להיות ערב הרגל שאסור ברחיצה עד הערב. ואמרינן הלכתא כרב הונא בריה דרב יהושע.

בעא מיניה אביי מרבה קברו ברגל עולה לו הרגל למנין שלשים או לא. ודאי למנין שבעה אינו עולה דהא לא נהג ביה מצות אבלות דהא פח"ז נת"ר רשות כי תיבעי לך שלשים דהא קיים בה מצות גילוח שהיא מצות שלשים א"ל אין עולה לו אפילו למנין שלשים. ושקלינן וטרינן ודברים פשוטים הן. ומסקנא דשמעתא הלכת למעשה הנקבר אפילו שעה אחת קודם לרגל בטלה הימנו גזרת אבלות. אבל הנקבר ברגל לא חיילא עליה אבלות אלא אחר הרגל ונקיט שבעת ימי אבלות מי"ט האחרון שהוא י"ט שני ואע"ג דלא נהיג ביה אבל עולה למנין שבעה ועצרת ור"ה ויוה"כ מפסיקין אבלות כרגלים כדפסיק רבינא.

דף כ.

והלכתא אפילו יום אחד או שעה אחת נמצאת אומר מי שמת לו מת תוך הרגל נקיט שבעה מיו"ט שני של יו"ט האחרון ואף על פי שיו"ט שני אין נוהג בו אבילות ונקיט ל' מההוא יומא דמית ביה ומאן דשכיב ליה שכבא ביו"ט שני של יו"ט האחרון או ביו"ט שני דעצרת נהיג אבל בו ביום דהוא יום קבורה והוא מדאורייתא דכתיב ואכלתי חטאת היום וכתיב נמי ואחריתה כיום מר והוא יום המיתה הלכך יום מיתה מדאורייתא ויו"ט שני מדרבנן אתי דאורייתא ומבטל דרבנן ונהיג ביה אבלות כשאר יומי.

מניין לאבלות שהיא שבעה שנאמר והפכתי חגיכם לאבל. מה חג שבעה אף אבלות שבעה.

ומניין לשמועה רחוקה שאינה נוהגת אלא יום אחד כבר הקיש הכתוב האבל לחג ומצאנו עצרת שהוא חג והוא יום אחד:

ת"ר שמועה קרובה נוהגת שבעה ושלשים שמועה רחוקה אינה נוהגת אלא יום אחד איזו היא קרובה ואיזו היא רחוקה קרובה בתוך שלשים לקבורתו רחוקה לאחר שלשים דברי ר' עקיבא וחכמים אומרים אחת זו ואחת זו נוהגת שבעה ושלשים.
אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן כל מקום שאתה מוצא יחיד מקיל ורבים מחמירין הלכה כמחמירין חוץ מזו. שאע"פ שר' עקיבא מקיל וחכמים מחמירין הלכה כר' עקיבא דאמר שמואל הלכה כדברי המקיל באבל. והא דתניא בד"א כי שמועה רחוקה אינה נוהגת אלא יום אחד בה' מתי מצוה פי' בחמשה שמצוה להתאבל עליהן. והן בנו ובתו ואחיו ואחותו ואשתו.
אבל על אביו ועל אמו אפי' שמועה רחוקה נוהגת שבעה ושלשים לית הלכתא כוותיה דהא יחידאה היא כלומר אלישע בן אבויה וח' זקנים שהיו עמו והורו בשמועה רחוקה לנהוג שבעה ושלשים יחידים הן ולא סבירא לן כוותייהו דהא רב חסדא ורבה הורו על אביו ועל אמו בשמועה רחוקה שלא לנהוג אלא יום אחד.

דף כ:

ועוד ר' חייא נהג על אביו ועל אמו בשמועה רחוקה יום אחד ולמדנו ממנו ג' דברים. למדנו כי האבל אסור בנעילת הסנדל.
וכי שמועה רחוקה אינה נוהגת אלא יום אחד. וכי מקצת היום ככולו תני ר' אדא קמיה דר' יוחנן שמע שמועה קרובה בשבת ולמו"ש נעשה רחוקה עולה לו ואינה נוהגת אלא יום אחד.
וכן א"ר יוסי בר אבין שמע שמועה קרובה ברגל ולמוצאי הרגל נעשית רחוקה אינה נוהגת אלא יום אחד כללו של דבר כל יום שמועה שאינו נוהג בו אבלות כאילו עדיין לא שמע. השומע שמועה רחוקה ברגל קורע או אינו קורע ר' מני אמר אינו קורע ר' חנינא אמר קורע ר' מני אמר אינו קורע דכל היכא דליכא עליה אבלות שבעה אינו קורע איני והא תני איסי אבוה דר' זירא מי שאין לו (אלא חלוק אחד) [חלוק לקרוע] ונזדמן לו חלוק בתוך שבעה קורע לאחר שבעה אינו קורע. הנה קורע בתוך שבעה ואע"פ שאינו נוהג אחר הקריעה שבעה. וכי תימא משום דהיא בתוך שבעה ועוד הא תני ר' זירא בתריה בד"א בה' מתי מצוה פי' חמשה מכלל השבעה שהוא מצוה להתאבל עליהם.
אבל על אביו ועל אמו קורע והולך. הנה שאין שם אבלות קורע ופרקינן כי תניא היא דר' זירא לכבוד אביו ואמו:

ת"ר כל האמור בפרשת כהנים כהן מיטמא להם אבל מתאבל עליהם. ואלו הן אביו ואמו בנו ובתו אחיו ואחותו ואשתו הוסיפו עליהן אחיו ואחותו בתולה מאמו ואחותו נשואה מאביו וכשם שמתאבל עליהן כך מתאבל על שניים שלהם דברי ר"ע ר"ש בן אלעזר אומר אינו מתאבל אלא על [אבי] אביו ועל בן בנו.
וחכמים אומרים כל שמתאבל עליו מתאבל עליהן. וקיי"ל כחכמים.
ואוקימנא עמו בבית כגון ראובן שמת לו בן נוהג יעקב אביו עמו בבית בלבד. וכי הא דאמר ליה רב לחייא בריה. ורב הונא אמר לרבה בריה חמיך וחמותך שמתו ואשתך מתאבלת עליהן באפה כלומר בבית עמה נהוג אבלות שלא בפניה לא תנהוג כלל מפני כבוד אשתו א"ל רב הונא למר עוקבא לא אמרו לכבוד אשתו אלא חמיו וחמותו בלבד ותניא כוותיה וכדתניא מי שמת חמיו או חמותו כופה מטתו ונוהג אבלות עמה וכן אם מת חמיה או חמותה אינה רשאה להיות כוחלת ופוקסת אלא כופה מטתה ונוהגת עמו אבלות.

דף כא.

אמימר שכיב ליה בר ברא קרע עליה א"ל קרעתי מעומד קם קרע מעומד א"ל רב אשי ומנ"ל דבעינן קריעה מעומד א"ל דכתיב ויקם איוב ויקרע אי הכי בענין חליצה דכתיב ועמד ואמר לא חפצתי הכי נמי דמעומד.
והתניא בין עומד בין יושב בין מוטה חליצתה כשרה אלא מהכא ויקם המלך ויקרע את בגדיו ודלמא קריעה מעומד מלתא יתירתא הוא דעבד כמה דעבד בשכיבתו ארצה דלא הוה צריך דתניא ישן על גבי מטה על גבי כסא ע"ג אודייני גדולה מכולן אפילו על גבי קרקע לא יצא וא"ר יוחנן שלא (יצא) קיים כפיית המטה א"ל מאי וישכב ארצה לאו ארצה ממש הוא אלא כעין ארצה כדמפרש בירוש' ר' יוחנן אמר וישבו אתו לארץ אינו כתוב על הארץ אלא לארץ בדבר הסמוך לארץ מיכן שהיו ישינין על מטות כפויות וכיון שישן על מטה כפויה ניעור בלילה ונזכר שהוא אבל:
אלו דברים שאבל אסור בהן במלאכה ברחיצה וסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה ואסור לקרות בתורה בנביאים ובכתובים ולשנות במשנה ובמדרש ובתלמוד בהלכות ובאגדות ואם היו רבים צריכין לו אינו נמנע. ומעשה ומת בנו של ר' יוסי בצפורי ובתו של ר' בבית שערים ויצאו ודרשו כל היום ואסיקנא ובלבד שלא יעמיד המתורגמן אלא יושב לו אחר בצידו של אבל ולוחש לו והוא משמיע לתורגמן והתורגמן משמיע לרבים.
גרסינן בפרק יש בכור לנחלה מת הבן ביום שלשים כיום שלפניו פי' כיום ל"א וחייב

לתת ה' סלעים לכהן. ר' עקיבא אומר אם נתן לא יטול ואם לא נתן לא יתן. אמר רב אשי הכל מודים לענין אבלות דיום שלשים כיום שלפניו דמי וחשוב כיום שלפניו ובשלשים ואחד שמע והנה היא שמועה רחוקה ואינו נוהג אלא יום אחד בלבד כשמואל דאמר הלכה כדברי המיקל באבל:

ת"ר אבל שלשה ימים הראשונים אסור להניח תפילין משלישי ושלישי בכלל מניח ואם באו פנים חדשות אינו חולץ דברי רבי אליעזר ורבי יהושע אומר משני ושני בכלל מניח ואם באו פנים חדשות חולץ.

אמר עולא הלכתא כרבי אליעזר בחליצה שאם באו פנים חדשות משלישי ואילך אינו חולץ והלכתא כרבא דאמר כיון שהניח אינו חולץ כר' יהושע בהנחה שמיום שני מניח מ"ט דר' אלעזר דכתיב ויתמו ימי בכי אבל משה מיעוט ימי אבל שנים ור' יהושע אמר ואחריתה כיום מר יומא קמא בלבד:

דף כא:

ת"ר אבל שלשה ימים הראשונים אסור בעשיית מלאכה ואפילו עני המתפרנס מן הצדקה מיכן ואילך עושה בצנעא בתוך ביתו ואשה טווה בפלך בתוך ביתה:

ירושלמי תבא מאירה לשכיניו שהצריכוהו לאבל לעשות ולאכול:

ת"ר ג' ימים הראשונים אסור לילך לבית האבל מיכן ואילך הולך כדרכו ואינו יושב במקום המנחמין אלא במקום המתנחמין. ג' ימים הראשונים אסור בשאילת שלום. והא כשמתו בני ר"ע באו כל ישראל והספידום הספד גדול ובשעת פטירתן עמד ר' עקיבא על ספסל גדול ואמר אחינו בית ישראל שמעו אפילו בנים חתנים קבר מנוחם הוא בשביל כבוד שעשיתם וכמה עקיבא בשוק אלא כך אמרתם תורת אלהיו בקרבו לא תמעד אשוריו וכ"ש ששכרכם כפול לכו לבתיכם לשלום.

ופרקינן כבוד רבים שאני. ומקשינן מיכן ואילך שואל ומשיב כדרכו והתניא המוצא חבירו אבל בתוך שלשים יום מדבר עמו תנחומין ואינו שואל בשלומו לאחר שלשים יום שואל בשלומו ואינו מדבר עמו תנחומין מתה אשתו ונשא אשה אחרת כו' הנה אין שואלין אפילו לאחר ז' בשלומו ופריק רב אידי בר אבין אחרים אין שואלין בשלומו שהוא אינו שרוי בשלום אבל הוא שואל בשלום אחיו שהן שרויין בשלום:

דף כב.

ת"ר אבל ג' ימים הראשונים בא ממקום קרוב מונה עמהן. ואמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן והוא שיש גדול הבית ואפילו הלך גדול הבית לבית הקברות ובא בתוך ג' מונה עמהן. בא לאחר ג' ומצא שהלך גדול הבית לפני הקברות מונה לעצמו כדאמר להו רב לבני הצלבוני דאתו בגו תלתא לימנן בהדייכו דאתו לבתר תלתא לימני לנפשיה. בא ממקום רחוק בתוך ג' מונה לעצמו מיכן ואילך אפילו בא ממקום קרוב מונה לעצמו ר' שמעון אומר אפילו בא ביום ז' ממקום קרוב מונה עמהם ואוקמה ר' יוסי בן שאול והוא שבא ומצא מנחמין אצל אבלים כלומר עדיין לא נסתלקו מן האבלות כדאמרינן מקצת היום ככולו. ואיבעיא להו ננערו האבלים לעמוד ובא ממקום קרוב ומצאן שעדיין לא עמדו מהו ועמדה בתיקו. אמר משמיה דר' יוחנן הלכה כר' שמעון באבל הא דאמרן דאמר שמואל הלכה כדברי המיקל. הא דאמרינן בגררה בהדין אתרא הלכתא כרשב"ג בטריפות כבר פירשנוה בשחיטת חולין ופשוטה היא.

אמר להו רבא לבני מחוזא אתון דלא אזליתו בתר ערסא מכי הדריתו אפייכו מבבא דאבולא אתחילו למימני:

ירושלמי הרי שבא ומצא בתוך ביתו בשני ובשלישי מונה עמהן ברביעי מונה לעצמו ר"ש אומר אפילו בששי משלים עמהן אריב"ל הלכה כר' שמעון בשאין גדול משפחה אבל אם הוא גדול משפחה מונה לעצמו. כר' מנא שהורה לר' יעקב ארמניא מכיון שאתה גדול מנה לעצמך:

על כל המתים המדחה מטתו משובח על אביו ועל אמו מגונה. אלא אם היה ע"ש או עיו"ט או שהיו גשמים מזלפין על מטתו ועושה לכבוד אביו הרי גם זה משובח על כל המתים אם רצה שלא למעט בעסקו אלא אם רצה לישא וליתן בסחורתו כל היום הרשות בידו. אבל על אביו ועל אמו חייב למעט פי' בשאר מתים אינו ממעט על אביו ועל אמו ממעט בעסקו.

דף כב:

ואפילו שהוא על ידי אחרים:

ירושל' מרבה בעסקי אביו ואמו משמע בתכריכין והספדו.

על כל המתים רצה חולץ פי' חליצת כתף. מוציא ידו מתחת הקרע ונמצאת כתיפו חלוצה מן החלוק. רצה אינו חולץ. על אביו ועל אמו חולץ.

ומעשה בגדול הדור שמת אביו ובא לחלוץ. ובקש גדול הדור (עצמו) [שעמו] לחלוץ ולא חלץ.
ואסיקנא גדול הדור (שמת) הוא ר' יעקב בר אחא ובקש רבינו הקדוש הוא גדול הדור שעמו לחלוץ עמו מפני כבודו. ונמנע ר' יעקב ולא חלץ. אבל במיתת רשב"ג אבי רבינו הקדוש כ"ע חייבין לחלוץ דנשיא הוא. קיי"ל היכא דחל יום שמיני של אביו ושל אמו להיות בשבת ערב הרגל מגלח ואפילו ביום ששי בע"ש. דלענין כבוד יו"ט ל"ש אב ואם ול"ש שאר קרובים. הלכה כאבא שאול בזה ובזה.
על כל המתים מותר להסתפר לאחר שלשים. על אביו ועל אמו מגדל שער עד שיגערו בו חביריו. על כל המתים נכנס לבית המשתה לאחר שלשים יום. ואוקמה אמימר במשתה שמחת מריעות בפורענותא נכנס לאלתר. אבל באריסותא. כלומר הוא אינו פורע אלא מתחיל הוא אחר שלשים יום. אבל על אביו ועל אמו אינו נכנס עד י"ב חדש על כל המתים קורע טפח שנאמר ויחזק בבגדיו ויקרעם לשנים.
ואין אחיזה פחותה מטפח. אבל על אביו ועל אמו קורע עד שמגלה את לבו.
ואפילו לבוש מאה חלוקים קורע את כולן ומבדיל קמי שפה דבעינן קרע הנראה לשנים קרעים כדכתיב ויקרעם לשנים קרעים ואפיקרסותו אינה מעכבת והאשה על אביה ועל אמה קורעת חלוקה התחתון ומחזרת הקרע לאחוריה וחוזרת וקורעת את העליון. ואינו קורע על אביו ועל אמו בכלי כגון סכין וכיוצא בו אלא בידו קורע ואינו קורע אלא מבחוץ ואינו מאחה הקרע לעולם:
ירושלמי זהו איחוי העשוי כאריג אבל על שאר מתים אינו קורע אלא העליון. ואם אינו רוצה להבדיל קמי שפה אינו מבדיל ושולל לאחר שבעה ומאחה לאחר שלשים.
והאשה קורעת ושוללתו לאלתר מפני כבודה.
ואם רוצה לקרוע בכלי קורע. על אביו ועל אמו קורע מבחוץ. אמר רב חסדא וכן לנשיא.
נשיאה שכיב א"ל רב חסדא לרב חנן כפי אסיתא וקום עליה ואחוי קריעה לעלמא.
על חכם חולץ מימין על אב ב"ד משמאל. על נשיא מיכן ומיכן. פירוש חליצת כתף.
ת"ר חכם שמת מדרשו בטל. אב ב"ד שמת כל מדרשות שבעירו בטילין. ובני הכנסת נכנסין ומשנין את מקומן. היושבין בצפון יושבין בדרום. בדרום יושבין בצפון.

דף כג.

נשיא שמת כל בתי מדרשות בטילין ונכנסין לכנסת וקורין שבעה ויוצאין ודוין ולא יטיילו בשוק ואין אומרים שמועה והגדה בבית האבל.
אמרו על ר' חנינא בן גמליאל שהיה אומר שמועה והגדה בבית האבל:

ת"ר אבל שבת ראשונה אינו יוצא מפתח ביתו. שניה יוצא ואינו יושב במקומו. שלישית יושב ואינו מדבר. רביעית שוה לכל אדם. ר' יהודה אומר לא הצריכו לומר שבת ראשונה שהכל נכנסין אצלו לנחמו אלא שניה אינו יוצא מביתו. שלישית יוצא ואינו יושב במקומו. רביעית יושב ואינו מדבר. חמישית שוה לכל אדם. והיכן דרגילין אבלים לצלויי כנסת קדמי ואתו ויתבי במקום אבלים מצלו. ואיכא נמי בבבל דעבדי הכי:

ת"ר כל שלשים אסור לישא. מתה אשתו אסור לישא אחרת עד שיעברו עליו שלש רגלים. ר' יהודה אומר רגל ראשון ושני אסור שלישי מותר ואם אין לו בנים מותר לישא לאלתר משום ביטול פריה ורביה.

הניחה לו בנים קטנים מותר לישא אשה לאלתר מפני פרנסתן.

ומעשה שמתה אשתו של יוסף הכהן ואמר לאחותה ועדיין הן בבית הקברות לכי ופרנסי בני אחותך ואעפ"כ לא בא עליה אלא לאחר שלשים וכן עשה ר' טרפון ומפורש בתלמוד א"י:

ת"ר כל שלשים יום לגיהוץ אחד כלים חדשים ואחד כלים ישנים יוצאין מתחת מכבש רבי אומר לא אמרו אלא כלים חדשים בלבד אביי נפק בגרדא דסרבלא כו'.

רבא נפק בהמיצתא רומניתא סומקתא חדתי כר' [אלעזר בר'] שמעון וקיי"ל כרבא ואליבא דר' אלעזר בר' שמעון:

ירושלמי ב' אחין. ב' שותפין. ב' טבחין ב' חנוונין שאירע לאחד מהן דבר הרי אלו נועלין חנותן ופועלים עושין בצינעא במקום אחד:

מתני' מפני שאמרו שבת עולה ואינה מפסקת בני יהודה ובני גלילא דהני אמרי יש אבלות בשבת מדקתני במתני' ושבת עולה:

דף כג:

והני אמרי אין אבלות בשבת מדקתני אינה מפסקת דאי ס"ד יש אבלות בשבת [השתא אבלות] נהיג אפסוקי דלא מפסקא מיבעיא כו'.

לימא כתנאי מי שמתו מוטל לפניו אוכל בבית אחר וכו'.

עד ובשבת מיסב ואוכל בשר ושותה יין ומברך ומזמן ומברכין עליו ומזמנין עליו וחייב בתפלה ובק"ש ובתפילין ובכל מצות האמורות בתורה. ר"ג אומר מתוך שנתחייב באלו כך נתחייב בכולן א"ר יוחנן תשמיש המטה איכא בינייהו.

מאי לאו בהא קא מיפלגי ת"ק סבר יש אבלות בשבת ור"ג סבר אין אבלות בשבת אפילו תשמיש המטה שרי ודחינן ממאי דלמא עד כאן לא קאמר ת"ק הכא דאסור בתשמיש המטה אלא משום דמתו מוטל לפניו כו':

דף כד.

בעא מיניה ר' יוחנן משמואל יש אבילות בשבת אי לא. א"ל אין אבילות בשבת. אמרי רבנן משמיה דשמואל אבל ששימש מטתו חייב מיתה.
א"ל רב פפא אסור אתמר ומשמיה דר' יוחנן אתמר אמר רב תחליפא אמר שמואל אבל שלא פרע ראשו ולא פירם בגדיו חייב מיתה שנאמר ראשיכם אל תפרעו ובגדיכם לא תפרומו ולא תמותו מכלל שאחר שלא פירע ושלא פירם חייב מיתה.
אמר רפרם תנא באבל רבתי אבל אסור לשמש מטתו ומעשה באחד ששימש מטתו בימי אבלו ושמטו חזירים את גויתו.
אמרו משמיה דשמואל פח"ז חובה.
פריעת הראש. חזרת קרע לאחוריו. זקיפת המטה לעשותן בשבת [חובה] להודיע שאינו נוהג אבל בשבת. אבל נ'ת'ר'. נעילת סנדל. תשמיש המטה. רחיצת ידים ורגלים בחמין רשות. ורב אמר אף פריעת הראש בשבת רשות. מקשינן לשמואל מ"ש נעילת הסנדל דאמר רשות דלאו כ"ע מסגי במסני.
פריעת הראש נמי לאו כ"ע עבידי דמגלי רישייהו.
ופרקינן שמואל לטעמיה דאמר כל קרע שאינו בשעת חימום אינו קרע. וכל עטיפה שאינה כעטיפת ישמעאלים אינה עטיפה. פי' עטיפת ישמעאלים דאמר שמואל מכסה שפמו וזקנו וחוטמו במצנפתו או בטליתו. והוא אלמתה בלשון ערב. ובשבת צריך לגלות חוטמו ושפמו וזקנו שהיה מכסה בימי אבלו כי אין אבל בשבת אבל לגלות ראשו אין צריך. ועוד כמה מכסי מחוי רב נחמן עד גובי דדיקנא.
א"ר יוחנן לא שנו אלא שאין מנעלין ברגליו אבל יש מנעלין ברגליו מנעליו מוכיחין עליו.
וקיי"ל כרב דאמר פריעת הראש נמי בשבת רשות.
ואם בא להתעטף בצנעא כעטיפת ישמעאלים אין בכך כלום ולא בעי עטיפה כולי האי.
דהא רב יוסף דהוא בתרא עבד כרב.
אמר רבא אבל מטייל באונקלי בתוך ביתו. ואונקלי היא מצנפת כגון מצנפת של כה"ג כדגרסינן בסוף מנחות. מעשה בחוני ושמעי בני שמעון הצדיק הלבישו באונקלי וחגרו בצלצול. אביי אשכחיה [לרב יוסף] דפריס סודרא אירישיה כעטיפת ישמעאלים וקאזיל ואתי בביתיה. א"ל לא סבר לה מר אין אבילות בשבת א"ל דברים שבצנעא נוהג. ומקשינן תוב לשמואל וכל קרע שאינו בשעת חימום אינו קרע. והא אמרו ליה לשמואל נח נפשיה דרב וקרע עליה תליסר כברי מאניה. ור' יוחנן קרע על ר' חנינא י"ג אצטלי דמלתא. א"ל אזל ליה גברא דהוה מסתפינא. הנה קרעו בשעת שמועה שלא בשעת חימום. ופרקינן

שאני רבנן דכיון דכל שעתא מדכרי שמועתיה שעת שמועה כשעת חימום דמי. רבא אמר מהכא דתניא אבל כל שבעה קורעו לפניו ואם בא להחליף חלוקו מחליף וקורע החלוק שלובש הנה קריעתה שלא בשעת חימום. ופרקינן כי תניא ההיא שקורע כל חלוק שלובש אפילו כל שבעה בכבוד אביו ואמו:

(ירושלמי הרי שהיה מחליף בגדיו) תשלום הברייתא ובשבת קורעו לאחוריו כדאמרן חזרת [קרע לאחוריו בשבת חובה] ואם בא בשבת להחליף חלוקו מחליף ואינו קורע. הרי שהיה מחליף בגדיו [כל] שבעה חייב לקרוע כולן. אותן קרעין מתאחין או אינן מתאחין. אסיקנא חלוקת אבוה דר' אושעיא ובר קפרא:

ירושלמי אבל שבא מן הדרך והיה רגליו קיהות מותר לרחוץ שאין רחיצת צונן רחיצה. תני אבל ומנודה שהיו מהלכין בדרך מותרין בנעילת הסנדל. ולכשיבואו לעיר יחלוצו וכן בט' באב. וכן בתענית צבור. תני מקום שנהגו לשאול בשלום אבלים בשבת שואלין. ר' אושעיא חמא אבלין בשבת ואמר להו שלום עליכם כמנהג מקומנו. ר' יוסי בן חלפתא הוה משתבח בר"מ קומי ציפוראי. אדם גדול קדוש צנוע הוא. חד (יומא) זמן חמון ליה שאיל בשלום אבילא בשבת. ותו אמרו ליה ר' אהן הוא דאת משני שבחיה אמר להן [מה עביד] א"ל שאיל בשלום אביילייא בשבתא. אמר לון בעין אתון מידע חייליה. אתא להודעאן דאין אבלות בשבת דכתיב ברכת ה' היא תעשיר. זו ברכת שבת. ולא יוסיף עצב עמה. זו אבלות כמו דאמר נעצב המלך אל בנו. תני ארוסתו לא מתאבל ולא אונן עליה. תני כל שמתאבלין עליו מתאבלין עמו. רב מתה אחותו פקיד לחייא בריה כד תיסליק לגביי של נעליך מעל רגליך. ר' יונה סליק לגביה ר' גוריון בשבת בגו ז' ימי אבלו. נפיק לגביה לביש סנדלי. א"ל אנת דכר דילפון עובדא מינך דבשבת [מותר] בנעילת הסנדל לא ילפון עובדא מבר נש זעיר. ואין דובר עליו דבר. אפילו דבר תורה א"ר יוחנן שלא היו יודעין במה לפתוח אם ביסורין שבגופו אם בחסרון ממונו אם בנפש בניו ובנותיו:

מתני' משחרב בית המקדש ר' אלעזר אומר עצרת בשבת. ר"ג אומר ר"ה ויוה"כ כרגלים דייקינן מינה וכ"ש עצרת שהיא כרגלים. אמר גידל בן מנשי אמר שמואל הלכה כר"ג.

דף כד:

איכא דאמרי להא דרב גידל אהא דתניא תינוק כל ל' יום יוצא בחיק ונקבר באשה אחת ובשני אנשים אבל לא באיש אחד ושתי נשים.

אבא שאול אומר אף באיש אחד ובשתי נשים. ואין עומדין עליו בשורה ואין אומרין עליו ברכת אבלים ותנחומי אבלים. בן ל' יום יוצא בדלוסקמא.

ר' יהודה אומר לא דלוסקמא הניטלת על הכתף אלא הניטלת על אגפיים. ועומדין עליו בשורה ואומרין עליו ברכת אבלים ותנחומי אבלי'.
בן י"ב חודש יוצא במטה. ר' עקיבא אומר בן שנה ואבריו כבן שנתיים בן שנתיים ואבריו כבן שנה יוצא במטה.
רבי שמעון בן אלעזר אומר היוצא במטה רבים מצהיבין עליו. ר' אלעזר בן עזריה אומר ניכר לרבים רבים מתעסקין בו. אין ניכר לרבים אין רבים מתעסקין בו מה הן בהספד.
ר' מאיר אומר משום ר' ישמעאל עניים בני שלש.
עשירים בני חמש. ר' יהודה אומר משום ר' ישמעאל עניים בני חמש. עשירים בני שש. ובני זקנים כבני עניים.
אמר גידל בר מנשיא אמר שמואל הלכה כר' יהודה שאמר משום ר' ישמעאל:
ירושלמי תני אין מראין פנים לא בר"ה ולא ביוה"כ. ר' חזקיה הוה ליה עובדא. סלקין רבנן למחמי ליה אפין בצומא רבא אמר לון כלום אמרו אין מראין פנים לא בר"ה ולא ביוה"כ לא מפני התפלה שנייה הוא יוה"כ שחל להיות בשבת.
דריש ר' עננ מי שקבר את מתו יום אחד לפני עצרת חשוב כשבעת ימי האבל ופסקו ז' ימי אבלו ועצרת חשוב כשבעת ימי הרגל.
דאמר ר' אלעזר מניין לעצרת שיש לה תשלומין שבעה שנאמר בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות. מה חג המצות יש לה תשלומין כל שבעה. שאם לא הקריב ביום הראשון יש לו להקריב כל ימי החג. כך עצרת יש לה תשלומין שבעה כחג המצות.
הרי ז' לפני עצרת ועצרת ז' הרי י"ד משלים ט"ז יום והרי גמרו לו ל' ומותר בתספורת.
אדבריה רב פפא לרב אויא סבא ודרש יום אחד לפני ר"ה ור"ה הרי י"ד אמר רבינא הלכך הקובר את מתו יום אחד לפני החג שבעה והחג שבעה. ושמיני שלו שהוא רגל בפ"ע הרי כאן כ"א יום וזהו שאמר רגל בפ"ע לענין פז"ר קש"ב. פירוש רגל בפ"ע זהו כדי לחשב יום שמיני של חג הסוכות ז' ימים לאבל למנין שלשים:
מתני' אין קורעין ואין חולצין כתף ולא מברין אלא קרובין של מת וא"ר ירמיה ובלבד הראויין להתאבל.

דף כה.

אוקימנא למתני' באדם שאינו חכם ולא כשר ולא היה עומד שם בשעת יציאת נשמה. אבל בחכם ובכשר חייב לעולם אע"פ שלא היה שם.

דתניא חכם שמת הכל חייבין עליו כקרוביו הכל קורעין הכל חולצין והכל מברין והכל עומדין ברחבה.
ואי אדם כשר הוא אע"פ שאינו חכם חייב. דתניא מפני מה בניו ובנותיו של בני אדם מתים כשהן קטנים מפני שלא בכה והתאבל על אדם כשר.
שכל הבוכה ומתאבל על אדם כשר מוחלין לו על כל עונותיו. ואי עומד על המת בשעת יציאת נשמה חייב.
דתניא ר' שמעון בן אלעזר אומר העומד על אדם בשעת יציאת נשמה חייב לקרוע למה זה דומה לס"ת שנשרף שחייב לקרוע.
כי נח נפשיה דרב ספרא לא קרעו רבנן עליה. אמרו לא גמרינן מיניה. אמר להו אביי מי תניא הרב שמת חכם שמת תניא. ועוד שמעתתיה בפומן כל יומא בבי מדרשא.
סבור מאי דהוה הוה. אמר להו אביי תניא חכם כבודו בהספדו.
כי נח נפשיה דרב הונא סבור לאחותי ס"ת אפורייה אמר להו מלתא דבחייה לא סבירא ליה כו'.
לא הוה נפיק פורייה לבבא סבור לשלשולי כו'. ואסיקנא חכם כבודו להוציאו דרך פתחים ולא דרך גגות.
וכבודו במטה ראשונה ולא ממטה למטה שנאמר וירכיבו את ארון האלהים אל עגלה חדשה. סתרו להו לבבי ואפקוה.
פתח עליה ההוא ספדנא ראוי היה רבינו שתשרה עליו שכינה אלא שבבל גרמה לו.
וההיא דכתיב היה היה דבר ה' אל יחזקאל בן בוזי הכהן בארץ כשדים על נהר כבר מאי היה היה שכבר הוה.
תניא ארון העובר ממקום למקום עומדין עליו בשורה ואומרין עליו ברכת אבלים ותנחומי אבלים.
אוקימנא בששלדו קיימת. אבל אין שלדו קיימת לא:
ירושל' בתחלת משקין (הלכה ה) תני ליקוטי עצמות אין אומרים עליהן קינים ונהי ולא ברכת אבלים ולא תנחומי אבלים. ואלו הן ברכת אבלים (מה שאומרים בשורה. אבל אומרים עליהן דברי קילוסין. אמרו מנחייה גבמה בבית הכנסת. אלו הן תנחומי אבלים מה שאומרים בשורה. אבל אומרין עליהן דברי קילוסין):
אמרי מנחייה גבי ר' חייא שריבץ תורה כמותו. אמרי מאן ניעיילי'ה. א"ר חנא אנא מעיילנא דאוקימתיה לתלמודא כד הוינא בר תמני סרי ולא חזי לי קרי ומשמע לי קמיה וידענא עובדיה.

יומא חד אתהפיכא ליה רצועא דתפילי ויתיב בתעניתא עייליה הוי גני יהודה בריה מימיניה וחזקיה משמאליה.
א"ל יהודה לחזקיה קום מדוכתיך דלאו אורח ארעא דקאי רב הונא אבראי. בהדיה דקם. קם בהדיה עמודא דנורא חזייה רב חגא איבעית זקף לאורניה דרב הונא ונפק. והא דלאו מיענשו דבי ריש גלותא משום דזקיף ארוניה דרב הונא.

דף כה:

כלומר זכותו מגינה עליהם דהוא מדבי ריש גלותא.
א"ל רב אשי לרב קיפוק בהא יומא דנח נפשיה דרבינא מאי אמרת עליה.
פירוש בר קיפוק הוה ספדנא וכן בר אבין ושאלינהו מהו ההספד שתספדו עליו. וכיון שאמר לו בר קיפוד בארזים נפלה שלהבת מה יעשו אזובי קיר. כלומר כ"ע לגביה כאזוב גבי ארז נינהו כולהו. ובר אבין אמר בכו לאובדין ולא לאבידה כו' חלש דעתיה דרב אשי אמר שויתון לגביה כאזוב של קיר והוא כארז מכלל שהוא גדול ממני. נעשה להן חולי ונהפכו רגליהן שאינן יכולין להלך ולא יצאו בהספד. וזהו שאמר רב אשי כיון שרגליהן של אלו הפוכות אינן ראוין לחליצה.
כי נח נפשיה דר' יוחנן יתיב עליה ר' אמי שבעה ושלשים.
ואסיקנא אפילו רבו שלמדו תורה אינו יושב עליו אלא יום אחד. וא"ר יצחק בר אמי תניא חכם כיון שהחזיר פניו מאחורי המטה שולל.
פתח עליה ההוא ספדנא. ארץ שנער הרה וילדה. פי' שנער בבל. ארץ צבי א"י. רקת זו טבריא שמת בה.

דף כו.

ת"ר אלו קרעין שאסורין באיחוי פי' עשרה קרעים הללו הקורע על אביו ועל אמו ועל רבו שלמדו חכמה. ועל נשיא ועל אב ב"ד. ועל שמועות הרעות. ועל ברכת השם. ועל ס"ת שנשרף ועל חורבן ערי יהודה ועל חורבן המקדש [ועל ירושלים] וקורע על חורבן בהמ"ק ומוסיף על חורבן ירושלים:
אביו ואמו ורבו שלמדו חכמה מהכא ואלישע ראה והוא מצעק אבי אבי רכב ישראל ופרשיו. אבי אבי זה אביו ואמו. רכב ישראל ופרשיו זה רבו שלמדו חכמה.
כדמתרגם רבי רבי דטב להון לישראל בצלותך מן רתיכין ופרשין. ואע"ג דאליהו חי הוא כיון דכתיב ביה ולא ראהו עוד כמת הוא לגביה:
ירושלמי כשם שקורעין על החכמים כך קורעין על תלמידיהן איזהו ת"ח חזקיה אמר

כל השונה הלכות ועד תורה. א"ר יוסי הדא דאת אמרו בראשונה אבל עכשיו אפילו הלכות. ר' אבוה בשם ר' יוחנן כל שמבטל עסקיו מפני משנתו. תני כל ששואלין אותו ומשיב. א"ר אושעיא כגון אנא דרבבינן משגיחין עלינו וכן מתיבין ליה. א"ר אבא בר ממל כל שיודע לבאר משנתו ואנן אפילו רבבינן לא יכלי לבאר משנתנו איזהו רבו כל שפתח לו תחלה דברי ר' מאיר. ר' יהודה אומר כל שרוב תלמודו ממנו. שמואל חלץ בההוא שהאיר במשנתו. פי' ביאר לו משנתו זו ששנינו בתמיד. ושתי מפתחות היו לו אחד יורד לאמת השחי ואחד פותח כיון. פי' היה מכניס ידו ומורדה עד שיחין שהוא אמה ואח"כ היה מגיע למנעול ופותחו. והאחד היה נכון לפניו מכניס ידו כנגדו ופותח: ולא מתאחין שנאמר ויקרעם לשנים קרעים. ממשמע שנאמר ויקרעם איני יודע שהקריעה לשנים היא אלא מה ת"ל לשנים מלמד שקרועין לעולם לשנים.

נשיא ואב ב"ד ושמועת הרעות שנאמר ויחזק דוד בבגדיו ויקרעם וגם כל האנשים אשר אתו ויספדו ויבכו על שאול ועל יהונתן ועל עם ה' ועל בית ישראל כי נפלו בחרב.

שאול זה נשיא יהונתן זה אב ב"ד. על עם ה' על בית ישראל אלו שמועות רעות. ומקשינן ואימא לא קרעינן עד דאיכא כולהו.

ופרקינן על על הפסיק הענין למימרא דקרעינן על כל אחד ואחד בפ"ע.

ואסיקנא לא אמרו דקרעינן על שמועות הרעות אלא ברוב צבור. וכמעשה דשאול דהא שמואל שמע דקטל שבור מלכא י"ב אלפי יהודאי ולא קרע.

ועל ברכת השם אחד השומע.

ואחד השומע מפי השומע חייבין לקרוע. והעדים אין חייבין לקרוע שכבר קרעו בעת ששמעו.

שנאמר ויהי כשמוע המלך את דבריהם ויקרע את בגדיו המלך קרע והם לא קרעו עכשיו שכבר קרעו שנאמר ויבא אליקים בן חלקיהו אשר על הבית ושבנא הסופר ויואח בן אסף המזכיר אל חזקיהו קרועי בגדים ויגידו את דברי רבשקה.

ולא מתאחין מנ"ל אתיא קריעה קריעה מהתם:

ירושלמי מהו לקרוע בזמן הזה משום ר' יוחנן אמרו משרבו הגדפנין בטל מלקרוע. מהו לקרוע על הכנויים נשמעיניה מהדא. ר"ל הוה מהלך בדרך נזדמן לו כותי הוה מגדף והוא קורע מגדף והוא קורע נחת מן חמרא ויהב ליה מרתיקא גו ליביה [באבן או באגרוף תרגם מרתוק. פי' הכהו באגרוף על לבו] אמר ליה רשע אית מאנין לאמך מספקא לי איליין שקרעתי הדא אמרת שקורעין על כנויין בזמן הזה:

על שריפת התורה.

שנאמר ויהי כקרא יהודי שלש דלתות וארבעה יקרעה בתער הסופר והשלך על האש. מהו שלש דלתות וארבע. תלת וארבע פסוקין.
ובכולהו אמר אנא מלכא כיון דשמע לפסוקי חמישי היו צריה לראש אמר להו מי אמר אמרו ליה כי ה' הוגה על רוב פשעיה מיד קרעה בתער הסופר.
קדר כל האזכרות שבו ושרפן באש. וכתיב ולא פחדו ולא קרעו בגדיהם מכלל דהוה להו למקרע:
ירושלמי א"ר יוסי בשם רב אין קורעין אלא על ס"ת ששרפו מלך בזרוע. כגון יהויקים בן יאשיהו וחביריו. הרואה ת"ח שמת כרואה ס"ת שנשרף א"ר אבהו יבא עלי אם טעמתי כלום כל אותו היום. ר' יונה הוה בצור שמע [דדמך] בריה דר' אבהו. ואע"ג דאכל גובנא ושתה מיא אסקוה צום כל ההוא יומא.
א"ר חלבו אמר רב הונא הרואה ס"ת שנשרף חייב לקרוע שתים. אחת על המגילה ואחת על הדברים. שנאמר ויהי דבר ה' אל ירמיהו אחרי שרוף המלך את המגלה ואת הדברים באש ואסיקנא אמר שמואל אין חייבין לקרוע אלא בשרפת התורה בזרוע כמעשה שהיה.
אבל אי בלעה נעמיתה תפילי כדאמר רב הונא בר חייא לא.
ערי יהודה שנאמר ויבא אנשים משכם משילו ומשומרון שמונים איש מגולחי זקן וקרועי בגדים.
א"ר אלעזר הרואה ערי יהודה בחורבנן אומר ערי קדשך היו מדבר וקורע. הרואה ירושלים בחורבנה אומר ציון מדבר היתה וקורע. בהמ"ק חרב אומר בית קדשנו ותפארתנו אשר הללוך אבותינו היה לשרפת אש וכל מחמדנו היה לחרבה וקורע.
ואחד השומע ואחד הרואה כיון שהגיע לצופים קורע.
ואי פגע בירושלים תחלה קורע על ירושלים בפ"ע ועל מקדש בפ"ע. ואי פגע במקדש תחלה קורע על המקדש ומוסיף על ירושלים:

דף כו:

ת"ר רשאי להופכו למטה ולעשות לו איחוי. פי' להפך החלוק לחתכו ולתת בית הצואר שלו שולים והשולים יעשה בית שפה. ר' שמעון בן אלעזר אומר באיחוי בין מלמעלן בין מלמטה. וכשם שהבעלים אסורין לאחותו כן הלוקח אסור לאחותו. לפיכך צריך המוכר להודיע ללוקח שזה קרע אסור באיחוי הוא. ת"ר וכולן אלו הקרעין רשאין לשוללן למוללן ללוקטן ולעשותן בתפירה אחת כעין סולמות שיהא ניכר הקרע. אבל אין רשאין לאחותן באיחוי אלכסנדרית שהוא כמין אריגה. ת"ר הקורע מתוך השלל או מתוך המלל

או מתוך הליקוט או מתוך הסולמות לא יצא. אבל אם היה איחוי אלכסנדרית שהוא כאריגה יצא ידי קריעה:

ירושלמי כד דמך ר' יוחנן אורי ר' חייא בר אבא לשלול הקרע בו ביום ולנעול הסנדל בו ביום. א"ל ר' תנחום ב"ר חייא לר' חיננא בר פפא ר' צלי עלן. א"ל יסוג תודעתך שכל אותה שנה הדין מתוח כנגד המשפחה דא"ר יוחנן כל שבעה החרב שלופה עד שלשים יום. ומשלשים היא רופפת ואינה חוזרת לתערה עד י"ב חודש. למה"ד לכיפת אבנים שנתרועעה אחת מהן נתרועעה כולן. א"ר אלעזר אם נולד להן בן באותה משפחה נתרפאת כל המשפחה כולה:

ת"ר תחלת הקריעה טפח ואם קרע על המת ועוד מת לו מת אחר ובא לקרוע ולהוסיף על הקרע מוסיף ג' אצבעות דברי ר' מאיר ותחלת הקריעה ג' אצבעות ותוספת כל שהו.

אמר עולא הלכה כר' מאיר בקריעה שתחלת קריעה טפח. והלכתא כר' יהודה בתוספת דדי לו אפילו כל שהו. תניא נמי הכי ר' יוסי אומר תחלת הקריעה טפח ותוספת כל שהו:

ת"ר מת אביו וקרע. מת בנו והוסיף תחתיו מתאחה. עליון אין מתאחה.

מת בנו וקרע מת אביו והוסיף כו'.

ר' יהודה בן בתירה אומר על כולן כגון בנו ובתו אחיו ואחותו ואשתו קורעין להן קרע אחד על אביו ועל אמו קורע קרע אחר. לפי שאין מוסיפין על קרע אביו ואמו פי' לפי שאינו בתוספת מפני שקריעתו על אביו ועל אמו מבדיל קמי שפה שלו וקורע והולך עד שמגיע הקרע אל לבו ומגלה. ובשאר מתים קורע טפח ומוסיף כל שהו עד שמגיע אל לבו.

ואע"פ שאין ראייה ברורה אשכחן זכר לדבר כדכתיב וקרעו לבבכם ואל בגדיכם. אמר שמואל הלכה כר' יהודה בן בתירה. איני והאמר שמואל הלכה כדברי המיקל באבל. ור' יהודה לגבי ת"ק מחמיר הוא. ופרקינן כי קאמר שמואל בענין אבלות. האי ענין קריעה הוא. הלכך הלכתא כר' יהודה בן בתירה. עד היכן קורע עד טיבורו הגיע לטיבורו מרחיק ג' אצבעות וקורע.

נתמלא מלפניו מחזירו מלאחוריו נתמלא מלמעלה הופכו למטה (כנגד) כלומר מהפך ועושה שולי חלוקו בית הצואר וקורע למעלה. והקורע מלמטה מן השוליים ומן הצדדין לא יצא. אלא שכ"ג פורם מלמטה. פליגי עליה משמיה דאבוה דשמואל ולוי.

חד אמר כל שבעה קורע לאחר שבעה אם מת לו מת אחר מוסיף על הקרע הראשון כל שהו. וחד אמר כל שלשים יום אם ימות לו מת אחר קורע [קרע] אחר לאחר ל' יום מוסיף.

מתקיף ליה ר' זירא מאן דאמר כל שבעה קורע אמאי אינו מוסיף דלא ניתן לשוללו בתוך ז'. אלא קרע של אשה ששוללתו לאלתר הכי נמי שמוספת לאלתר.
ופרקינן התם משום כבוד אשה.
מ"ד כל ל' יום אם קורע אמאי כו':
ת"ר היוצא בבגד קרוע לפני המת הרי זה גוזל את החיים ואת המתים רשבג"א האומר לחבירו השאליני חלוקך כדי שאלך ואבקר את אבי שהוא חולה.
ומצאו שמת קורעו. וכשיבא לביתו מאחו. ומחזירו לבעליו ונותן לו דמי קרעו. ואם לא הודיעו כי הולך לבקר את אביו לא יגע בו.
ת"ר חולה שמת לו מת אין מודיעין אותו שמא תטרף דעתו של חולה ואין מקרעין לו ומשתקין הנשים מפניו ומקרעין. לקטן פי' על אביו שמת או על אמו. וכיוצא בהן מפני עגמת נפש.
וקורע על חמיו ועל חמותו מפני כבוד אשתו:
תנא באבל רבתי אבל לא יניח תינוק בחיקו מפני הרבים מפני שמביאו לידי שחוק ונמצא מתגנה על הבריות.
ואין מברין אלא על מטות זקופות. ת"ר ההולך לבית האבל אם היה לבו גס בו יברוהו על מטות כפויות. ואם לאו יברוהו על מטות זקופות. רבא איתרע ליה מלתא דאבלות על לגביה רבה וזקף המטה להברותו. על אבא בר מרתא וכפה. אמר לית ביה דעתא [להאי צורבא] מרבנן דכפה דהא אין לבי גס בו. ת"ר אבל ההולך ממקום למקום אם יכול למעט בעסקו כלומר שלא יקנה ולא ימכור [ימעט].

דף כז.

ואם לאו יגלגל עמהן כלומר יקנה צרכי הדרך ודברי' שיש בהן חיי נפש:
ת"ר מאימתי כופין המטות משיוציאו המת מן הבית. דברי ר' אליעזר ר' יהושע אומר משיסתם הגולל. וקיי"ל כר' יהושע דאין אבילות נוהגת אלא משיקבר המת ויסתום הגולל:
ת"ר הכופה מטתו לא מטתו בלבד הוא כופה אלא כל מטות שיש בבית. ואפילו יש לו עשר מטות בעשר מקומות כופה את כולן. ואפילו ה' אחין ומת אחד מהן כולן כופין.
ואם היתה מיוחדת לכלים ואינה עשויה לישן אין צריך לכפותה. דרגש א"צ לכפותו אלא זוקפו ודיו ואמר עולא האי דרגש ערסא דגדא הוא פירוש מטה העשויה לכבוד מזל הבית ואין אדם ישן עליה. ונדחו דבריו. ואסיקנא דרגש הוא ערסא דצלא. פירוש מטה

של עור. כי פי' צלא עור הוא עור נטוי וקשור בחבלים על המלבנות ומסורגות מלבנות המטה בחבלים הללו והעור בתוכן. וכיון שמעמידין אותה ישנין ע"ג העור.
ואמר רשב"ג דרגש מתיר קרביטין והוא נופל.
אתמר נמי א"ר ירמיה דרגש סירוגו מתוכו. מטה שנקליטיה יוצאין זוקפה ודיו. כלומר אינו צריך לכפותה:
ת"ר מאימתי זוקפין את המטות בע"ש מן המנחה ולמעלה. ואעפ"כ אסור לו לישן עליה עד שתחשך. ובמו"ש אע"פ שלא נשאר לו משבעת ימי אבלו אלא יום אחד בלבד חוזר וכופה מטותיו:
ת"ר ישן ע"ג מטה. וע"ג אודיני. וע"ג ספסל ע"ג קרקע לא יצא י"ח. וא"ר יוחנן מפני שלא קיים כפיית המטה:
ת"ר מכבדין ומרביצין ומדיחין את הקערות כוסות וקיתוניות וצלוחיות בבית האבל. ואין מביאין מוגמר בבית האבל. ואוקימנא הא דתני בר קפרא אין מברכין על המוגמר ועל הבשמים של בית האבל בהני דמייתי בבית המנחמין:
מתני' אין אומרים ברכת אבלים במועד. אבל עומדין בשורה ומנחמין ופוטרין את הרבים:
ת"ר בראשונה היו מוליכין בבית האבל עשירים בקלתות של כסף ושל זהב ועניים בסלי נצרים כו' וכן היו משקין בבית האבל את העשירים בזכוכית לבנה.
ואת העניים בזכוכית צבועה וכו'.
וכן היו מגלין את מתין העשירים. והיו מכסין את פני העניים שהיו שחורין מן הרעב וכו' וכן היו מוציאין מתי עשירים בדרגש ועניים בכליכה כו'. ובכל אלו היו העניים מתביישין. התקינו חכמים לעשות לעשירים כדרך שהן עושין לעניים שלא יהא הפרש בין עשירים לעניים:

דף כז:

ת"ר בראשונה היו מניחין מוגמר תחת מתים בחולי מעיים כו' וכך היו מטבילין את הכלים ע"ג הנשים שהיו מתות נדות וכו' וכך היו מטבילין הכלים ע"ג המתים כשהן זבין והיו בכל אלו החיים מתביישין התקינו שיהו עושין כן לכל.
בראשונה היתה הוצאת המת קשה לקרוביו שהיו מוציאין בתכריכין ממון רב והיתה קשה עליהן הוצאתם יותר ממיתתם עד שהיו מניחין ובורחין עד שבא ר"ג וניהג קלות בעצמו וצוה להוציאו בכלי פשתן ונהגו כל העם לצאת בכלי פשתן כמותו. והאידנא נהוג עלמא אפילו בצררא בר זוזא. פי' בחלוק בר זוזא:

מתני' אין מניחין במועד את המטה ברחוב שלא להרגיל ההספד. אמר רבה בר רב הונא אין מועד בפני ת"ח וכ"ש חנוכה ופורים אלא מספידין בהן.
וה"מ בפניו אבל שלא בפניו לא. ויום שמועה כבפניו דמי ומותר אפילו במועד.
אמר עולא הספד על לב. שנאמר על שדים סופדים טיפוח ביד. קילוס ברגל שנאמר (יחזקאל ו':י"א) הכה בכפך ורקע ברגלך:
ת"ר [המקלס] לא יקלס לא במנעל ולא בסנדל מפני הסכנה.
א"ר יוחנן אבל כיון שנענע בראשו שוב אין המנחמין רשאין לישב אצלו.
ואמר ר"י הכל חייבין לעמוד לפני נשיא חוץ מאבל וחולה. ואמר ר' יוחנן לכל אומר' להן שבו חוץ מאבל וחולה.
אמר רב יהודה אמר רב אבל אסור לאכול ביום ראשון משלו שנאמר ולחם אנשים לא תאכל. רבה ורב יוסף בימי אבלם היו מחלפין סעודתן בהדדי.
אמר רב יהודה אמר רב מת בעיר כל בני העיר אסורין בעשיית מלאכה עד שינתן לקבורתו.
וכל המתקשה על מתו יותר מדאי על מת אחר הוא בוכה. דההוא אתתא דהוו לה ז' בני ומת חד מינייהו והוות מתקשת יותר מדאי. ושלח לה רב הונא ולא אשגחה ביה ומיתו לה כולהו ומתה היא נמי:
ת"ר אל תבכו למת יותר מדאי. ואל תנודו לו יותר מכשיעור. הא כיצד ג' לבכי וז' להספד.
ל' לגיהוץ ולתספורת מיכן ואילך הרי הוא קישוי.
בכו בכה להולך. אמר רב להולך בלא בנים. ר' יהושע בן לוי לא הוה אזיל לבי אבילא אלא אמאן דשכיב בלא בני. כי לא ישוב עוד וראה את ארץ מולדתו. זה שעבר עבירה ושנה בה. מיכן ואילך שאינו מהרהר בתשובה מפני שנעשית לו כהיתר:
א"ר לוי אבל ג' ימים הראשונים יראה עצמו כאילו חרב מונחת לו בין כתיפיו. מג' ועד ז' כאילו חרב מונחת בקרן זוית. מיכן ואילך כאילו חרב כנגדו בשוק. ואין מניחין מטה של נשים ברחוב לעולם מפני הכבוד.

דף כח.

אמרי נהרדעי לא שנו אלא חיה דשכיח טינוף אבל של שאר נשים מניחין ר' אלעזר אומר אפילו של שאר נשים אין מניחין שנאמר ותמת שם מרים ותקבר שם תיכף למיתה קבורה א"ר אלעזר אף מרים בנשיקה מתה.

אתיא שם שם כתיב הכא ותמת שם מרים וכתיב וימת שם משה עבד ה' מה משה בנשיקה אף מרים בנשיקה. ומפני מה לא נאמר במיתת מרים על פי ה' מפני שגנאי הדבר לאומרו באשה.

א"ר אמי למה נסמכה מיתת מרים לפרשת פרה אדומה מה פרה זו מטהרת חטאים ונקראת חטאת וכל חטאת מכפרת עון כך מיתתן של נשים צדקניות מטהרת ומכפרת עונותיהן של ישראל. וכ"ש מיתתן של צדיקים שמכפרת:

ירושלמי בתחלת יוה"כ א"ר יודן בר שלום למה נסמכה מיתת אהרן לשבירת הלוחות ללמדך שמיתתן של צדיקים קשה לפני הקב"ה כשבירת הלוחו' כתיב ובני ישראל נסעו מבארת בני יעקן מוסרה שם מת אהרן. וכי אהרן במוסרה מת והלא בהור ההר מת. אלא כיון שמת אהרן נסתלקו ענני הכבוד וכו' ובקשו ישראל לחזור למצרים וחזרו ח' מסעות ורץ שבט לוי והרג מהן ח' משפחות וגם הם הרגו מן הלוים ד' משפחות לעמרמי ליצהרי לחברוני לעוזיאלי כו'. אמרו על מה אירע לנו זה על שלא נתעסקנו בהספדו של צדיק כראוי. מיד ישבו במוסרה והספידו וגמלו לו חסד בהספד כראוי והעלה להן הכתוב כאילו במוסרה מת כו'. א"ר אלעזר למה נסמכה מיתת אהרן לבגדי כהונה לומר לך מה בגדי כהונה מכפרין כדגרסינן (בזבחים דף פ"ח:) אף מיתת אהרן מכפרת:

ת"ר מת פתאום זו מיתה חטופה. חלה יום אחד ומת זו מיתה דחופה. ר' חנינא בן גמליאל אומר זו מיתת מגפה שנאמר בן אדם הנני לוקח את מחמד עיניך במגפה וכתיב ואדבר אל העם בבקר ותמת אשתי בערב.

חלה יומים ומת זו מיתה דחויה חלה ג' ומת זו מיתת געזרה. חלה ד' ומת זו היא מיתת נזיפה. חלה ה' ימים ומת זו היא מיתת כל אדם. שמעינן לה מהאי קרא ויאמר ה' אל משה הן קרבו ימיך למות.

קרבו תרי. ימיך תרי הן חד הרי ה' ימים. ואח"כ כתיב למות. מי שמת בן חמשים זו היא מיתת כרת.

בן נ"ב זו היא מיתתו של שמואל הרמתי. בן ששים זו היא מיתת כל אדם. א"ר זירא מהאי קרא תבא בכלח אלי קבר.

בכל"ח בגימטריא שיתין הוו.

בן שבעים שיבה. בן שמונים בגבורות שנא' ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה. אמר רבא מי שמת מחמשים ועד ששים מיתת כרת היא. והא דלא חשיב לה משום כבודו של שמואל הרמתי.

רב יוסף כי הוה בר שיתין אמר כבר נפקית מכרת דשני.

רב הונא נח נפשיה פתאום. הוו רבנן דייגי טובא. תנא להו זווא דמהדייב פי' שם חכם. לא שנו דמיתת פתאום היא מיתה חטופה אלא במי שלא הגיע לגבורות אבל מי שהגיע לגבורות זו היא מיתת נשיקה.
אמר רבא חיי בני ומזוני לאו בזכותא תליא מלתא אלא במזלא. דהא רבה ורב חסדא תרוייהו צדיקי גמורי נינהו מר מצלי ואתי מיטרא ומר מצלי ואתי מיטרא.
רב חסדא חי' צ"ב שנה. ורבה חיה מ' שנה. בי רב חסדא שיתין הילולי. בי רבה שיתין תכלי.
בי רב חסדא נהמא דסמידא לכלבי. בי רבה [נהמא] דשערי לאינשי לא משתכח אמר רבא תלתא בעאי מקמי שמיא.
תרי הבו לי וחד לא הבו לי חכמתיה דרב הונא ועותריה דרב חסדא הבו לי ענוותנותיה דרבה בר רב הונא לא הבו לי. רבה חוה יתיב קמיה דרב נחמן והוה רב נחמן גוסס בעי למינח נפשיה. א"ל בעי רחמי דלא ליצערן מלאכא דמיתותא. א"ל ואנת לאו גברא חשיבא גבי שמיא אנת בעי רחמי עלך א"ל מאן חשוב מן ספון מן רקיע פי' כלומר כיון שנמסר אדם ביד מלאך המות אין שם חשיבותו. א"ל אחרי מיתתו אולי תתראה לי בחלום. ביקש מן הקב"ה כדי שיתראה לו בחלום ונתראה לו.
אמר לו היה לך צער בשעת מיתה. א"ל לאו ומשל לו משל כהרמת נימא של שיער מתוך החלב. א"ל אילו היה הקב"ה אומר לי לך חזור וחיי כאשר היית בחייך ואח"כ תמות לא הייתי רוצה שאע"פ שלא היה [לי] צער. אימתו של מה"מ גדולה היא מאד. רבא אתחזי ליה בחלמיה לרב שעורים אחוה. וא"ל הוה לך צערא ואמר לי כי ריבדא דכוסילתא. פי' כמו שריטה ששורטין האומנין בצואר למצוץ דמו. כגון אותו הצער היה לי בעת יציאת הנשמה מן הגוף.
רב ששת אתחזי ליה מלאך המות בשוק. א"ל כבהמה איתא לגבי ביתא.
רב אסי אתחזי ליה מלאך המות. א"ל אתרח לי ל' יומין דאהדריה לתלמודי. דאמריתו אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו. ביום שלשים אתא. א"ל מאי כולי האי. א"ל דקא דחקא רגליה דבר נתן:

דף כח:

מתני' נשים במועד מענות אבל לא מטפחות מאי אמרן.
אמר רבא ויי לאזלא ויי לחבלא.

פירוש נשי דשכנציב היו חכמות והיו מענות ואומרות אוי להולך כדכתיב כי הולך האדם אל בית עולמו וסבבו וגו' ואוי למי שהוא ממושכן ונתבע לשלם הפקדון שאצלו. כלומר האדם מתמשכן להשלים רוחו שהוא אצלו פקדון לבעליה. פי' חבלא משכון. פירוש גוד גרמא מככא ונמטי מיא לאנטוכיא חתוך המאכל מן השיניים ויגיע חמות המים באנטיכי. כלומר כיון שנחתך המאכל מפי החולה בוערת בו חמות ומחממת מי רגליו כחמות אנטיכי. דתנן אנטיכי אע"פ שגרופה אין שותין הימנה מפני שמחממת הרבה. פי' שייול אצטלא דמלתא לבר חורי דשלימו זוודיה. כלומר דומה כאצטלא של מילת לבנה לבן טובים שירד מנכסיו. ושלמה הצידה שלו הקבורה טובה לו מחיים. ויש שאומרים מי שאין לו בגדים ללבוש ישאל וילך ללות בן טובים של מת ושלמו ימי חייו. עטוף וכסוי טורי דבר רברבי ובר רמי הוה. פי' כמו אדם האומר להרים התעטפו והתכסו במלבושיכם הנאים כי זה האיש הבא להקבר אצלכם בן גדולים הוא. וי"א לבני אדם אומרים התעטפו והתכסו במלבושיכן ועמדו על ההרים וכסו אותן בשעת קבורתו כי בן גדולים ורמים הוא. אחאנא תגרי דעל זבוגי מיבדקי. פי' אחינו התגרים שעל קניינם מיבדקי. כלומר במקום סחורתן נבדקין הנאמנים הם אם לאו. כמו שאומרים (בעירובין סה) בג' דברים אדם ניכר בכוסו בכיסו ובכעסו.

רהיט ונפיל בר אודי ואמבדי יוזפתא יזיף. פי' רץ בכל כחו ונופל בין האובדים ועל המעברות מלוה לוה. פי' כמו משל הוא. כלומר אע"פ שאדם רץ בכל כחו כל ימיו כשנופל בין האובדים בין אובדי הדרכים. או כשיגיע לעבור בנהר מתחנן למי שמעבירו ואם אין לו נוטל בהלואה ואינו מוצא. מותא כי מותא. ומרעא חבוליא. פי' המות של זה כמיתת כל אדם. ואריכות חוליו תוספת כמו הרבית על המלוה. שיש מי שפורע חובו היא המלוה שנתנה לו ודיו. ויש מי שפורע המלוה היא נשמתו ותוספת על נשמתו צער חליו.

תניא היה ר"מ אומר מ"ד טוב ללכת את בית אבל וגו' והחי יתן אל לבו דברים של מיתה. דיספד יספדוניה דיקבר יקברוניה דטעון יטעוניה דידל ידלוניה.

איכא דאמרי לא ידל דאדלוגיה כדכתיב כי טוב אמר לך עלה הנה מהשפילך לפני נדיב אשר ראו עיניך.

כשמתו בניו של ר' ישמעאל נכנסו ד' זקנים לנחמו. ר' יוסי הגלילי. ור' אלעזר בן עזריה ור' עקיבא ור' טרפון. אמר להן ר' טרפון ראו כי חכם גדול ובקי בהגדות הוא אל יכנס אחד לתוך דברי חבירו אמר להן ר' עקיבא ואני אחרון.

פתח ר' ישמעאל ואמר רבו עונותיו תכפוהו אבליו הטריח רבותיו פעמים רבות.

נענה ר"ט ואמר ואחיכם כל בית ישראל יבכו את השרפה וגו' ומה בני אהרן שלא עשו אלא מצוה אחת שנאמר ויקריבו בני אהרן את הדם אליו. בניו של רבי [ישמעאל] עאכו"כ שחייבין כל ישראל לבכותם. ראב"ע אומר שחייבין כל ישראל לבכות מהכא שנאמר בשלום תמות ובמשרפות אבותיך המלכים הראשונים אשר היו לפניך כן ישרפו לך הוי אדון יספדו לך וגו' והלא דברים ק"ו ומה צדקיה שלא עשה אלא מצוה אחת שהעלה ירמיה מן הטיט זכה לכך. בניו של ר' עאכו"כ. ריה"ג אומר מהכא וספדו לו כל ישראל וקברו אותו כי זה לבדו יבא לירבעם אל קבר יען נמצא בו דבר טוב.

והלא דברים ק"ו ומה אביה בן ירבעם שלא עשה אלא דבר אחד שביטל משמרתו ועלה לרגל.

וי"א שביטל פרדסאות שהושיב ירבעם שלא יעלו ישראל לרגל כך.

בניו של ר' שעשו כמה מצות עאכו"כ. ר"ע אומר מהכא ביום ההוא יגדל המספד בירושלם כמספד הדרימון בבקעת מגידו.

ואמר רב יוסף אלמלא תרגומא דהאי קרא לא הוינן ידעי מאי קאמר בעידנא ההיא יסגא מספדא בירושלים כמספד אחאב דקטל יתיה הדרימון בן טברימון. וכמספד יאשיהו בן אמון דקטל יתיה פרעה חגירא בבקעת מגידו. ומה זה שלא עשה אלא דבר אחד דכתיב והמלך היה מעמד במרכבה נוכח ארם עד הערב החזיק בעצמו שלא יאמרו גוסס הוא ויברחו ישראל ותחלת נפילה ניסה בניו של ר' עאכו"כ שכל ישראל חייב לספוד ולבכות עליהם.

א"ל רבא לרבה בר מרי כתיב ביה בצדקיהו בשלום תמות.

דף כט.

וכתיב ואת עיני צדקיהו עור. א"ל הכי א"ר יוחנן שמת נבוכדנצר בחייו. א"ל ביאשיהו כתיב לכן הנני אוסיפך (אל) [על] אבותיך [וגו'] בשלום וכתיב ויורו המורים למלך יאשיהו.

ואמר רב יהודה א"ר שעשאוהו ככברה. א"ל הכי א"ר יוחנן שלא חרב ביהמ"ק בימיו. אמר רב יהודה אמר רב המנחמין רשאין לומר לישב אלא על הקרקע שנאמר וישבו אתו לארץ וכתיב אחרי כן פתח איוב את פיהו וגו'. ואחרי כן ויען אליפז התימני. א"ר אבהו מניין לאבל שיושב בראש שנאמר אבחר דרכם ואשב ראש. מר זוטרא אמר מהכא וסר מרזח סרוחים. מרזח נעשה סר לסרוחים. המרזח הוא האבל כלומר הניזח במרירות

ומפורש בכתובות (דף סט). הנפטר מן המת לא יאמר לו לך לשלום אלא לך בשלום שנא' ואתה תבא אל אבותיך בשלום והנפטר מן החי לא יאמר לו לך בשלום אלא לך לשלום. שהרי דוד אמר לאבשלום לך בשלום הלך ונתלה באילן ונהרג. יתרו שאמר למשה לך לשלום הלך והצליח. א"ר חמא בר חנינא מניין לחתן שיושב בראש שנאמר כחתן יכהן פאר וגו'. מה כהן בראש דתני דבי ר' ישמעאל וקדשתו לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון ולברך ראשון וכו' כך חתן בראש.

א"ר לוי כל היוצא מן הכנסת למדרש ומבית המדרש לבית הכנסת זוכה ומקבל פני שכינה שנאמר ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלהים בציון:

הדרן עלך ואלו מגלחין במועד. וסליקא לה מסכת מועד קטן בס"ד.